

પંડિતશ્રી વીરવિજયભુ મ. ટંક

અંતરાય કર્મ

નિવારણ

આષ્ટપ્રકારી

પૂજા

10-12

શ્રી
જીવન-મહિ
સદ્વાચનમાળા ટ્રસ્ટ

પાંડિત શ્રી વીરવિજયજી કૃત
અંતરાય કર્મનિવારણ
અષ્ટપ્રકારી પૂજા

સંપાદક : જયભિખુ

: પ્રકાશક :

શ્રી જીવન-મણિ સહવાચનમાળા ટ્રસ્ટ
લાલભાઈ મણીલાલ શાહ
જીવન-મણિ, અમદાવાદ-૭.

બીજી આવૃત્તિ : ૧૯૭૪

વીર સંવત : ૨૫૦૦

કિંમત : રૂ. ૨-૦૦

: પ્રકાશક :

લાલભાઈ મણિલાલ શાહ
શ્રી જીવન-મણિ સદ્વાચનમાળા ટ્રસ્ટ
જીવન-મણિ, ઓપેરા સોસાયટી સામે,
નવા વિકાસગૃહ પાસે, ફતેહનગર,
પાલડી, અમદાવાદ-૭.

: મુદ્રક :

દીલા પ્રીન્ટર્સ, દીપક લાલભાઈની કંપની
૨૬, સુપ્રભાત ઈન્ડસ્ટ્રીયલ એસ્ટેટ,
દરીયાપુર દરવાજા બહાર, બારડોલીપુરા,
અમદાવાદ-૧૬. ફોન : ૨૦૪૦૭, ૨૦૬૭૩

બીજી આવૃત્તિ પ્રસંગે

શ્રી જીવન-ભણિ સદ્વાચનમાળા ટ્રસ્ટ તરફથી દશ વર્ષ પહેલાં, સને ૧૯૬૪ની સાલમાં, પ્રગટ કરેલ આ પૂજની બીજી આવૃત્તિ પ્રગટ કરતાં અમે સંતોષ અને હર્ષની લાગણી અનુભવીએ છીએ.

આ નાના સરખા પ્રકાશનની એક નાની સરખી છતાં અમારે માટે સદા યાદગાર બની રહે એવી કથા છે. આ ટ્રસ્ટનાં એક પ્રેરક અને મારાં સહધર્મચરિણી અ. સૌ. લીલાવતીનો વિ. સં. ૨૦૧૮માં દેહવિસય થયો તે વખતે તેઓને અતિપ્રિય એવું પૂજન-સાહિત્ય પ્રગટ કરવાને તેટલું સરળ, રંજક ને સુઘડ રીતે રજૂ કરવું—એવી ભાવના અમારા અંતરમાં ઉદ્ભવેલી.

એ ભાવના અનુસાર સ્વર્ગસ્થની પહેલી મૃત્યુતિથિએ પં. શ્રી વીરવિજયજીકૃત ‘બાર વ્રતની પૂજ’ અર્થ સાથે અમે પ્રગટ કરી હતી. અને એમની બીજી મૃત્યુતિથિએ એ કવિવરની રચેલી ‘અંતરાયકર્મનિવારણ પૂજ’ અર્થ સાથે ટ્રસ્ટ તરફથી પ્રગટ કરવામાં આવી હતી. આ લોકપ્રિય કાવ્યકૃતિનું અમે શક્ય તેટલું સંશોધન અને સુશોભન કરવા પ્રયાસ કર્યો હતો; અને એમ કરતાં અમારા મનને પ્રભુની આંખી રચ્યા જેવો આનંદ આવ્યો હતો.

આ કાર્યમાં આ ટ્રસ્ટના મારા સાથી-મિત્ર સ્વર્ગસ્થ શ્રી જ્યલિષ્ઠ્યુએ દિલના ઉછરંગથી કામ કર્યું હતું. ઉપરાંત આ લક્ષિત-પૂજનના પ્રશસ્ત કાર્યમાં અનેક હાથ રળિયમણા બન્યા હતા. આમાં અમને અનેક મિત્રો અને સનેહીઓનો જે સહકાર મળ્યો હતો, એનું સ્મરણ કરતાં અમે જિંદી કૃતજ્ઞતાની લાગણી અનુભવીએ છીએ.

આ પુસ્તકના પુનર્મુદ્રણમાં બને તેટલી ચોકસાઈ રાખવા છતાં, અતિ ઝડપના કારણે અને અન્ય પ્રવૃત્તિઓમાં મગ્ન હોવાને લીધે, કેટલીક ક્ષતિઓ રહી ગઈ હોય એ સંભવિત છે. સંપૂર્ણ જ્ઞાની તો એક સર્વજ્ઞ જ છે, બાકી બધા ભૂલને પાત્ર છે. આમાં જે કંઈ દોષ જોવામાં આવે તે તરફ અમારું ધ્યાન દોરવાની સૌ મહાનુભાવોને અમારી વિનંતી છે.

આ બધી પ્રવૃત્તિઓમાં અંતરનો એકતારો એક જ વાત ગુંજતો રહ્યો છે : ન હિ કલ્યાણકૃત્ કશ્ચિદ્ દુર્ગતિં તાત ! ગચ્છતિ । શુભ ભાવથી કરેલું કાર્ય ક્યારેય દુર્ભાવ કે દુર્ગતિ મારે થતું નથી, બલકે કલ્યાણસાધક બને છે, એવી અમારા અંતરમાં શ્રદ્ધા છે.

આ પુસ્તિકા તૈયાર કરવામાં કેટલાક અંશોનો ઉપયોગ કર્યો હતો; ખાસ કરીને ભાવનગરથી પ્રગટ થયેલ 'ચોસઠપ્રકારી પૂજન'નો તથા અમારા સનેહી માસ્તર જશવંતલાલે પ્રગટ કરેલ 'પૂજનસંગ્રહ' વગેરેનો અર્થશુદ્ધિ ને પાઠશુદ્ધિમાં ખાસ લાભ લીધો છે; એ બંનેના અમે ઋણી છીએ.

આ પૂજની પુસ્તિકાની ઘણા વખતથી માગણી થયા
કરતી હતી તે આજે પૂરી થાય છે, એથી અમને આનંદ
થાય છે.

છેલ્લે પરમ પ્રભુ પાસે અમારી એક જ પ્રાર્થના છે, કે—

‘દાયક નામ ધરાવો તો સુખ આપો દે,
સુરતરુની આગે દે શી બહુ માગણી ?
શ્રી ‘શુભવીર’ પ્રભુજી મોંઘે કાળે દે,
‘દીયંતા દાને દે શાખાશી ધણી.’

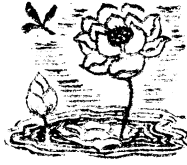
પ્રભૂની પૂજન-લક્ષિમાં અમારી લાવનાનું આ નમ્ર
પુષ્પ અર્પણ કરી અમે કંઈક કૃતાર્થતા અનુભવીએ છીએ.

લાલભાઈ મ. શાહ

વ્યવસ્થાપક

શ્રી જીવન-મણિ સંસ્થાચનમાળા-૬૨૮

ગુરુ હીવો ગુરુ દેવતા, ગુરુથી લહીએ નાણ;
નાણ થકી જગ જાણીએ, મોહિનીનાં અહિઠાણ.

કપટ કરવું તે સોદ્યવું, અજ્ઞાની પશુખેલ;
જાણપણું જગ દોહ્યવું, જ્ઞાની મોહનવેલ.

મુરખ સંગ અતિ મિલે. તે વસીએ વનવાસ;
પૈંડિત સું વાસે વસી, છેદો મોહનો પાસ.

પં. શ્રી વીરવિજયજી

‘આવી રૂડી ભગતિ મેં પહેલાં ન જાણી;
‘સંસારની માયામાં મેં તો વલોન્યું પાણી.’

પં. વીરવિજયજી

એ કવિ ધન્ય છે, જે પ્રભુની ભક્તિથી સભર
જનગણમન-ઉદ્ધારક ગીતિ રચે છે !

એ ગીતકાર ધન્ય છે, જે સુમિષ્ટ કંઠે આ પ્રેમરસનો
પ્યાલો પોતે પીએ છે, ને અન્ય સહુને પાય છે !

એ શ્રોતાઓને ધન્ય છે, જેનાં શ્રવણ, જિહ્વા ને
મન આ ભક્તિરસના પાનથી રંગમજ્જા ખન્યાં છે !

એ વિદ્વાનોને ધન્ય છે, જેઓએ સો ટચના સુવર્ણ-
પાત્રમાં ટકનારી, સિંહના દૂધ જેવી આગમવાણીને લોક-
કલ્યાણ કાળે સરલ ભાવ ને સુસંવાદી અર્થમાં અવતારી છે !

અને એ નમ્ર પૂજારીને ધન્ય છે, જે રજે ભરાયેલી શાસ્ત્ર-
પ્રતિમાને રોજ જળે પપ્પાળે છે, ને દૂધે અભિષેક કરે છે !

મેં તો આ પુસ્તકમાં દ્વાઈ પવિત્ર મંદિરમાં અનધિકારે
પ્રવેશ કરી, દીપ પેટાવવાનું, ધૂપ કરવાનું કે છુહારી દેવાનું
કામ કર્યું છે; અને એનો મનને એટલો જ પરિતોષ છે.

પ્રત્યેક પૂજને અતે આવતો કાન્યનો ગુજરાતી
પદ્માનુવાદ મારા પંડિતમિત્ર પં. અંગાલાલ પ્રે. શાહે
યથાશક્તિ યથામતિ પ્રેમથી કરી આપ્યો છે. વાચક તેનો
આસ્વાદ લે !

ને આત્માને નિમિત્તે આવું પવિત્ર કાર્ય થયા કરે છે,
એ આત્માનો વાસો ખરેખર ઢાઈ પુણ્યભૂમિમાં હોવો
વટે, ને આવાં પુણ્યકાર્યોની અમને પ્રેરણા કરતો રહે છે.

પં. વીરવિજયજી મહારાજે આઠ કર્મોની આઠ એવી
બાસક પૂનઓ રચી છે; એમાંથી ફક્ત અંતરાયકર્મને
લગતું પૂનષ્ટક અહીં રજૂ કર્યું છે—પુણ્યકાર્યોમાં થતા
અંતરાયને દૂર કરવા.

ચંદ્રનગર

અમદાવાદ-૭

જયભિખુ

‘શુભવીર’

[પંડિત શ્રી વીરવિજયજી]

પ્રસિદ્ધ પૂજનગીતિકાર, પંડિતકવિ પંન્યાસ શ્રી વીરવિજયજી મહારાજ જેઓશ્રીએ ‘શુભવીર’ના તખલ્લુસથી પોતાની મોટા ભાગની કૃતિઓ રચી છે, તેઓ યોગણીસમી સદીના ગ્નાણીતા સ્તુતિસ્તોત્રકાર, આખ્યાનકાર, રાસ ને કીર્તનકાર હતા; જેનોના ક્યારામ તરીકે તેઓ વિખ્યાત હતા. તેઓએ પોતાની સખ્યાબંધ કૃતિઓથી એ વખતના પદ્મ સાહિત્યને સભર કર્યું છે.

આ સ્વનામધન્ય કવિવરનો જન્મ ગુજરાતના પાટનગર અમદાવાદમાં, ઘીકાંટા આગળ, શાંતિદાસના પાડામાં, બ્રાહ્મણ કુટુંબમાં થયો હતો. તેઓનું નામ દેશવરામ હતું. પિતાનું નામ જટેસર ને માતાનું નામ વિજયાદેવી હતું. દેશવરામને રળિયાત નામની પત્ની હતી.

દેશવરામ એકવાર બહારગામ ગયા. મનમોજી આત્માને પાછા વળતાં અતિ મોડું થયું. માતાએ ખિન્નઈને ઠપકો આપ્યો. જીવાન દેશવરામથી આ ઠપકો સહન ન થયો. એ રોઝકા ગામે ગયા ને ત્યાં રહ્યા. ગરથ ગાંઠે નહોતું, પણ વિદ્યા પાઠે હતી. વારસામાં બેતરી આવેલી કંઠસ્થ વિદ્યા એમની આજીવિકા માટે પૂરતી હતી.

માતાના વાત્સલ્યે ફરી વિજય મેળવ્યો, પણ દેશવનું અંતર વૈરાગ્યવાસિત થયું હતું. એ વખતે અમદાવાદ

સુપ્રસિદ્ધ જૈનપુરી લેખાતી, ને રાજનગર તરીકે વિખ્યાત હતી. અમદાવાદમાં શેઠ હેમાલાઈની, શેઠ પ્રેમાલાઈની, શેઠ હદીલાઈની જાહોજલાલીનો સમય ચાલતો હતો. મુંબઈમાં શેઠ મોતીચંદ અમીચંદ વગેરે અગ્રગણ્ય હતા.

વિદ્વાન જૈન સાધુઓ પણ ધર્મની ભરપૂર જાહોજલાલી પ્રવર્તાવતા વિહરતા હતા. રાજદ્વારે ને લોકદ્વારે આ મુનિપુંગવોની અજબ પ્રતિષ્ઠા હતી. અદ્વારે આલમ એમના શિષ્યપદમાં રાચતી.

એ કાળ ધર્મ-ઉછરંગનો હતો, ઓછવરંગ વધામણાનો હતો. નિત્ય જમણ, નિત્ય ઓચ્છવ, નિત્ય પ્રતિષ્ઠા ને નિત્ય સંઘોનાં ભવ્ય પ્રયાણ થતાં રહેતાં. એ યુગ સુખ-શાંતિનો હતો. શત્રુજય પર અસંખ્ય મંદિરો અદ્ભુત કલાકારીગરીથી નિર્માણ થઈ રહ્યાં હતાં. આખું પાલીતાણા રાજ્ય નગરશેઠ વખતચંદને ત્યાં ગિરો હતું.

સ્વાભાવિક છે કે કેશવરામના વૈરાગ્યવાસિત દિલ્લને જૈન સાધુઓનો પરિચય રુચ્યો હોય; એમના કડક સિદ્ધાંત અને અતિ કઠિન તપ-આચાર મનને લાગ્યાં હોય. એટલામાં માતાનો સ્વર્ગવાસ થયો. કદાચ નિઃસંતાન પત્ની પ્રથમ ગુજરી ગઈ હશે. કેશવરામ બધું વેચીસાટી માતાનું કારજ કરી ‘ભલુ થયું’ લાંગી જંગળની જેમ નિવૃત્ત થયા.

પછી સિદ્ધગિરિના કોઈ સંઘ સાથે કેશવરામે પાલીતાણા તરફ પ્રયાણ કર્યું, પણ માર્ગમાં તેમને વ્યાધિએ ઘેરી લીધા. શ્રી શુભવિજયજી નામના સુઝ મુનિરાજે તેમને પોતાની પાસે રાખ્યા ને ઉપચારથી સ્વસ્થ કર્યા. કેશવરામને ‘સગપણ એક

સાચું રે જિન અનગારનું થઈ રહ્યું.

કેશવરામ હવે સાધુઓના અંતેવાસી બની ગયા, અને સ્વાધ્યાય, તપ ને વિહારનું મુનિ જેવું જીવન ગાળવા લાગ્યા. પાસીતાણાથી ખંભાત તરફ ગુરુએ વિહાર કર્યો. શાસ્ત્રાભ્યાસ ને તપ આચરતા કેશવરામ મુનિની જેમ ગુરુ સાથે વિહારી રહ્યા. માર્ગમાં પાનસર ગામે પં. કેશવરામે દીક્ષા ગ્રહણ કરી (વિ.સં. ૧૮૪૮,કારતક). ખંભાતના શ્રીમંતે દીક્ષાસ્ત્રવ કર્યો.

પં. કેશવરામ મુનિ વીરવિજય બન્યા. તેઓ પોતાના ગુરુભાઈ ધીરવિજયજી ને ભાનુવિજયજી સાથે સંયમ ને સ્વાધ્યાયમાં આગળ વળ્યા. અંદર સંસ્કારબીજ તો પડ્યા જ હતાં, જરાક ઉષ્મા મળતાં અંતરની ઉપર ભૂમિને બેદાને એ હરિયાળીરૂપે બહાર આવ્યાં.

કવિત્વનું ઝરણુ ફૂટ્યું; એ કવિત્વને સંયમ, તપ ને ભક્તિનું ગાન ભાવ્યું. સં. ૧૮૫૮માં કવિશ્રીએ સુરસુંદરી રાસ, નેમિનાથ વિવાહલો (વિવાહનો ગરબો) ને સ્થૂલિ-ભદ્રજીની શિયળવેલ રચી. પોતાના ગુરુ શુભવિજયજીનું ચરિત્ર 'શુભવેલી' નામથી રચ્યું.

આ પછી અમદાવાદથી તેઓ ગુરુ સાથે વડોદરા ગયા. ત્યાં યોગ વહેવરાવી ગુરુએ તેઓશ્રીને પંચાસપદથી વિભૂષિત કર્યા (સં. ૧૮૬૦, ફાગણ સુદ ૧૨). આ પછી તેઓશ્રીએ સુંદર કવિત્વ પમરાવતા લીંબડી, વઢવાણ, ભરૂચ, સુરત ને મુંબઈ સુધી વિહાર કર્યો. કવિમંથૂર પોતાની કેકાઈ સમાજને આહ્વાદિત કરી રહ્યા હતા.

એ વખતે યતિવર્ગનું પ્રાબલ્ય હતું. સુરતમાં એક યતિ

સાથે ઝઘડો થયો. ઝઘડો તિથિનો હતો. એમાં કવિવરે એવો સુંદર વાદવિવાદ કર્યો કે એથી ટોપીવાળો (અંગ્રેજ) રાજ થયો, ને સુરતમાં તેઓએ નિવાસ કર્યો.

આ પછી તેઓ રાજનગરમાં આવ્યા. આ વખતે શ્રીસંઘે ભટ્ટીની ખારી પાસે પોષધશાળા નિર્માણ કરી. આ પોષધશાળામાં તેઓશ્રી રહ્યા. આને પણ એ સ્થાન 'વીરના ઉપાશ્રય' તરીકે જાણીતું છે.

સં. ૧૮૭૦માં એમણે શાસ્ત્રપ્રમાણથી પ્રતિમાસિદ્ધિ કરીને પ્રતિમાના વિરોધીઓને રાજદરબારમાં આંખા પાડ્યા. આ વિવાદસભામાં જુજ, ખેડા, અમદાવાદના જાણીતા પંડિતો ને નાગરિકો ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

રાજનગરના જાણીતા શેઠ હડીસિંગ કેસરીસિંગે અમદાવાદમાં દિલ્હી દરવાજા બહાર ભવ્ય જિનાલય સ્થાપન કર્યું. પ્રતિષ્ઠા અગાઉ ભાવભર્યા શેઠશ્રી એકાએક ગુજરી ગયા. તેઓનાં બાહોશ ધર્મપત્ની હરકુંવર શેઠાણીએ દીનાનાથ જોશી પાસે મૂર્તિ કઢાવ્યું, ને પં. શ્રી વીરવિજયજી મહારાજે અંજનશલાકા કરી (સં. ૧૯૦૩, માહ વદિ ૧૧).

વિ. સં. ૧૮૮૭ માં કવિશ્રીએ ખાર વ્રતની પૂજા અમદાવાદમાં ભટ્ટીની ખારીની પાસે આવેલી પોષધશાળામાં રહીને રચી, અને લાણવી.

સં. ૧૯૦૮ ના ભાદ્રપદ વદિ ૩ ના દિવસે વિદ્વાન કવિ મુનિરાજ અમદાવાદમાં કાળધર્મ પામ્યા.

મંન્યાસજી પ્રખર વિદ્વાન હતા, અને કવિ હતા. ખાર

વ્રતની પૂજની ઢાળોમાં તેઓએ આખા ઉપાસકદશાંગ સૂત્રને
ગૂંથી લીધું છે; સાથે પ્રાચીન પૂર્વપુરુષોનાં ચરિત્રો પણ
તેમાં ગૂંથ્યાં છે. ચોસઠ પ્રકારી પૂજમાં આખા કર્મવાદને
સમાવી દીધો છે અને સરળ રીતે શ્રોતાઓને સમજાવી દીધો
છે. તેઓએ રચેલી થોડીએક કૃતિઓનો નામોલ્લેખ કરીને
આપણે સંતોષ લઈશું. આજનો અભ્યાસી પં.વીરવિજયજીની
પૂજાઓ, રાસાઓ અને સ્તવનો પર એક મહાનિબંધ લખી
ડોક્ટરેટની પદવી લઈ શકે એટલી વિપુલ અને વિવિધ
સામગ્રી એમની કૃતિઓમાં ભરી પડી છે.

દશાષ્ટલદ્રની સજ્ઞાય (ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના
આધારે); કોણિકનું સામૈયુ' (આચારાંગ સૂત્રના આધારે);
ચાતુર્માસિક દેવવંદન વિધિ, અક્ષર્યનિધિતપસ્તવન
(કલ્પસૂત્રના આધારે); ચોસઠ પ્રકારી પૂજા-કર્મ પર (સં.
૧૮૭૪ અમદાવાદ); ૪૫ આગમની પૂજા (સં. ૧૮૮૧,
અમદાવાદ); નવ્વાણુપ્રકારી પૂજા (શત્રુજય માહાત્મ્ય,
સં. ૧૮૮૪, પાલીતાણા); બાર વ્રતની પૂજા (સં. ૧૮૮૭
દિવાળી, અમદાવાદ, ઉપાસકદશાંગ સૂત્રના આધારે); ઋષભ
ચૈત્યવંદન (ભાયખલા પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૮૮૮); પંચકલ્યાણક
પૂજા (શંખેશ્વર, સં. ૧૮૮૯); મોતીશાનાં ઢાળિયાં;
ધમ્મિલકુમાર રાસ; હિતશિખામણની સજ્ઞાય;
મહાવીરના ૨૭ ભવનું સ્તવન; ચંદ્રશેખર રાસ;
હડીસિંહનાં ઢાળિયાં (સં. ૧૯૦૨); સિદ્ધાચળ-ગિરનાર
સંઘ વર્ણન (સં. ૧૯૦૫); સંઘવણુ હરકુંવર સિદ્ધક્ષેત્ર
સ્તવન (સં. ૧૯૦૮); સ્તવન-સજ્ઞાયાદિ.

કવિશ્રી પોતાના જીવનના અંતિમ સમય સુધી ગીતી
રચતા જ રહ્યા.

તેઓ પ્રત્યેક પૂજાને અંતે પોતાની પરંપરા આપે
છે; ને એ પાઠપરંપરા અકબર-પ્રતિબોધક શ્રી હીરવિજય-
સરિજીથી શરૂ કરે છે; શ્રી હીરવિજયસરિ, શ્રી વિજય-
સેનસરિ, શ્રી વિજયદેવસરિ, શ્રી વિજયસિંહસરિ, પં.
સત્યવિજયજી, શ્રી કપૂરવિજયજી, શ્રી ખીમાવિજયજી, શ્રી
જસવિજયજી ને છેલ્લે પોતાના ગુરુ શુભવિજયજી બતાવે
છે; તેઓના શિષ્ય તે પોતે.

કર્મ પ્રકૃતિ

કર્મ ક્યાંથી કર્મ પેદા થાય છે. કર્મ ક્યાંથી કર્મ તૂટે છે. નિષ્કામ થવું એ નિષ્કર્મ થવાનો મહાન માર્ગ છે. નિષ્કર્મ સાથે સુક્ષિતને ગાઢ સંબંધ છે.

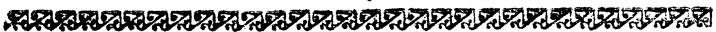
જૈન ધર્મ ઈશ્વરને જગતનો કર્તા માનતો નથી; ઈશ્વરને માથે સુખદુઃખ દેવાનો, રાયરંક સર્જવાનો ટોપલો ઝોઢાડતો નથી. એ માને છે, કે નર નિજ કરણી કરે; નારાયણ હો જય ! હર એક લાવણીના આત્માને એ મૂલિત પરમાત્મા માને છે.

વિશ્વના જીવોમાં દેખાતી અજબ વિવિધતા માત્ર કર્મને આભારી છે. કર્મની ધરી પર સંસારનું ચક્ર વેગીલું ધૂમ્પા કરે છે, ને કરણી દારા પ્રાપ્ત કરેલા કર્મના આધારે જીવમાત્રને સુખદુઃખ, શુભ-અશુભ, જિંચતા-નીચતા, પ્રિયાપ્રિય પ્રાપ્ત થયાં કરે છે.

સંસારસંચાલક, દુનિયા ડોલાવનાર, ઉન્નતિ-અવનતિનું કરનાર, સુખદુઃખ આપનાર, એક જ પ્રકારનો પુરુષાર્થ છતાં એકને વિજય અને બીજાને પરાજય અપાવનાર અદ્ભુત તત્ત્વ છે કર્મ.

કર્મ જૈન ધર્મનું પ્રાણભૂત તત્ત્વ છે.

સુવર્ણખાણમાં અનાદિ કાળથી સુવર્ણ ધરણાયેલું પડ્યું છે. એની સાથે માટીનું મિશ્રણ થયેલું છે. કેટલીકવાર સુવર્ણમાં માટીનો જ ભ્રમ થાય, એટલું ગાઢ મિશ્રણ છે. એ સુવર્ણમાં મળેલી મટાડીને ગાળવાની, તપાવવાની, અલગ કરવાની-શુદ્ધિકરણની-જેમ જેમ ક્રિયાઓ થતી જાય છે, એમ એમ એ સુવર્ણ પ્રગટ થતું જાય છે; ને એ રીતે શુદ્ધિકરણ ચાલુ રહે તો એક દહાડો સો ટંચના સોના રૂપે એ પ્રસિદ્ધ થાય છે, પછી એના ચણાણમાં ક્યાંય ડુકાવટ રહેતી નથી.

જ્ઞાનાવરણીય કર્મ

ચેતન-આત્મારૂપી સુવર્ણ સાથે અનાદિ કાળથી કર્મરૂપ જરૂર મટોડી જોડાયેલી છે. ઘણી વાર કર્મ-મટોડી એટલી કારમી હોય છે કે આત્મા છે જ નહિ એવી ભ્રાંતિ થાય છે. પણ જેમ જેમ આત્મા તપ, ત્યાગ ને સમભાવ દ્વારા પરિશુદ્ધ થતો જાય છે, એમ એમ કર્મ-મટોડી દૂર થતી જાય છે: ધીરે ધીરે અમૂર્ત આત્મા મૂર્ત કર્મપુદ્ગલોથી સર્વથા મુક્ત થઈ જાય છે, પછી એની પરમ ગતિને પરમ પદને-કોઈ શેકા શકતું નથી. આત્મા જ્યોતિર્મય, સત, ચિત્ત ને આનંદથી ભરપૂર બને છે. એનું ૮૪ લાખ જીવાયોગિનું બ્રમણ ને મુખ-દુઃખની અનુભૂતિ સર્વથા ટળી જાય છે.

જૈન ધર્મની દૃષ્ટિએ આ કર્મને આઠ વિભાગમાં વહેંચવામાં આવ્યાં છે :—

૧. જ્ઞાનાવરણીય, ૨. દર્શનાવરણીય, ૩. વેદનીય, ૪. મોહનીય, ૫. આયુ, ૬. નામ, ૭. જોત્ર ને ૮. અંતરાય.

જ્ઞાનાવરણીય : આ કર્મ આત્માને વસ્તુના સાચા જ્ઞાનથી વંચિત રાખે છે. એ માટે દૃષ્ટાંત છે, કે મૂર્તિ તો સ્વયં સમુજ્જવલ છે, પણ તેની આડે પડદાઓ પડેલા છે. એ પડદાને કારણે મૂર્તિના સત્ય સ્વરૂપથી માનવી વંચિત રહે છે. સંસારમાં એક મહાયુદ્ધિશાળી ને બીજો મહામૂર્ખ જોવા મળે છે, એ આ કર્મનું પરિણામ છે.

દર્શનાવરણીય કર્મ

દશવૈકલિક સત્રમાં પહેલું જ્ઞાન અને પછી દયા એમ કહ્યું છે. જ્ઞાન વિના જીવ, ધાંચીના બળદની જેમ, ફરે છે તો ઘણું, પણ રહે છે ડેરનો ડેર.

દર્શનાવરણીય કર્મ : આ કર્મ આત્માને વસ્તુનો સામાન્ય બોધ થવા દેતું નથી, મનને અસ્થિર-દોહાયમાન રાખે છે. રાજા રાજસભામાં બેઠો છે; સહુનાં સુખદુઃખ કાપે છે; પણ પહેરેગીર ચાચકને દરવાજા પર પ્રવેશતાં રોકે છે, રાજાનાં દર્શન જ કરવા દેતો નથી. આવા પહેરેગીર જેવું આ અટકાયત કરનારું કર્મ છે.

દર્શનાવરણીયના નવ બેદો બતાવ્યા છે, તેમાં પાંચ પ્રકારની નિદ્રા બતાવવામાં આવી છે. નિદ્રા મોહરાજની દાસી લેખાઈ છે; એમાં ત્રણ મોટી નિદ્રાઓ છે તે બે તાની છે. આ નિદ્રાથી જગતના સર્વ જીવો મૂંઝાયેલા છે. આ વિશે વિશેષ જાણવું રસિક થઈ પડે તેવું છે.

વેદનીય : આ કર્મ બે પ્રકારનાં છે : શાતા વેદનીય તે અશાતા વેદનીય. તલવારની ધાર પર મધ લગાડેલું છે. માણસ જીભથી ચાટે છે. એને પ્રારંભમાં મધનો આસ્વાદ મળે છે, પણ પાછળ જીભ કપાવાનું જોખમ ખડું છે; અર્થાત્ સુખ અદ્ય ને દુઃખપ્રધાન કર્મ એ વેદનીય છે.

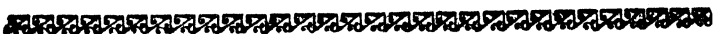

વેદનીય કર્મ

વેદનીયમાં દેવ-મનુષ્યને મુખ્યત્વે શાતા વેદનીય અને તિર્થંચ-નરકને અશાતા વેદનીય હોય છે. શાતા વેદનીયથી મુખ્ય મળે, પણ સારે પ્રભુને સંભાર્યા ન હોય, તો તે નિરર્થક છે; એનાથી અશાતા વેદનીય સારું, જે પ્રભુને યાદ કરાવે. સુખે સાંભરે સોની, દુઃખે સાંભરે રામ, એ લોકાક્રાંતિ જાણીતી છે.

મોહનીય : આ કર્મ આર્ય પ્રકારનાં કર્મોમાં મુખ્ય છે, આત્માને આગળ વધતો અટકાવનારું છે, ને ભલભલા મહાન આત્માઓ એનાથી મુક્ત થઈ શકતા નથી. મોહભરી મદિરા પીને જગત ઉન્મત્ત બનેલું છે. દારૂડિયો દારૂ પીને તત્ત્વને તત્ત્વ ને સારાખોટાને સારું-ખોટું સમજી શકતો નથી; સમજ્યા છતાં આચરી શકતો નથી, એવું આ કર્મના કારણે બને છે. મોહનીય કર્મ બે પ્રકારનાં છે : દર્શન-મોહનીય ને ચારિત્રમોહનીય. દર્શનમોહનીય દર્શન એટલે શ્રદ્ધાને અર્થાત્ આત્મવિકાસના પ્રથમ પગથિયા રૂપ સમક્રિતને રોકે છે, અને ચારિત્ર-મોહનીય વિરતિ અર્થાત્ વ્રત-નિયમ-પચ્ચખખાણુ તરફ અભિરુચિ થવા દેતું નથી; તેથી આર્ય કર્મોમાં આ મહા બળવાન કર્મ છે. આ તૂટતાં સાતેય કર્મ જલદી જલદી તૂટી જાય છે.

ચાર ચતુર ચિંત ચૌરદાર,
મોહ મહીપતિ ઘેર રે.'

મોહનીય કર્મ

મોહરૂપ રાજને લાં ચાર ચોર છે : ક્રોધ, માન, માયા ને લોભ. ક્રોધ પૃથ્વીની ફાટ જેવો છે, ઝટ ન પુરાય. માન હાડકા જેવું છે, ઝટ ન નમે; માયા મેંઢાના શિંગડા જેવી, વાંકીચૂંકી છે, ને લોભ કાઢવના રંગ સમાન છે, જલદી પાસ ન છૂટે.

આયુષ્ય : આ કર્મના ચાર ભેદ છે. આ કર્મ હોય લાં સુધી દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ ને નરકની ગતિમાં જીવ વારંવાર ભટક્યા કરે છે. આ કર્મ પગમાં પડેલી જંજીર જેવું છે. આયુષ્યની કેદમાં જીવ કેદી હોય, દેહની દીવાલોથી ઘેરાયેલો હોય, લાં સુધી મુક્તિ પામી શકતો નથી.

નામકર્મ : આ કર્મના શુભ અને અશુભ આદિ અનેક ભેદો છે. સારું શરીર-ખરાબ શરીર, સુસ્વર-દુસ્વર, સુનામ-કુનામ વગેરે આ કર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે. ચિત્રકાર જેમ સારાં-ખોટાં ચિત્ર બનાવે, એક ચિત્ર એવું બનાવે કે લોકો એને જોઈ હાથ જોડે, ખીજું ચિત્ર એવું બનાવે કે જેના લીધે લોક એના પર ધૂંકે; બનાવવાનાં સાધનો સરખાં છે ફક્ત ભાવના અલગ અલગ છે. એમ આ કર્મ સારા-ખોટા જીવોનું કે જીવસ્વભાવનું નિમાર્ણ કરે છે.

ગોત્રકર્મ : કુંભાર જેમ નાનામોટા ઘડા, ફૂંડાં, કલાડાં,

આયુ કર્મ

કુલડીઓ બનાવે છે, એમ આ કર્મ જિંચે કે નીચે, સંસ્કારી કે અસંસ્કારી કલમાં જન્મ ધરવાના નિમિત્તરૂપ બને છે.

અંતરાય કર્મ : માણસ મહેનત કરે, અને ફળ ન મેળે; માણસ દાન આપવા ઇચ્છે ને દાન આપી ન શકે; માણસ ડોહનું સારું કરવા ઇચ્છે ને સારું કરી ન શકે, એ આ અંતરાયકર્મનો પ્રભાવ છે—જેમ રાગ દાન દેવાનો હુકમ કરે છે, પણ દીવાને દાન દેવા હેતો નથી, અંતરાય ખડો કરે છે યા બહાનાં કરીને ટાળે છે. તેમ

આ દરેક કર્મના બેદો નીચે મુજબ છે :

જાનાવરણીયના ૫, દરીનાવરણીયના ૬, વેદનીયના ૨, મોહનીયના ૪, આયુષ્યના ૨૮, ગોત્રના ૪૨ ને અંતરાયના ૫ બેદ છે.

પ્રસ્તુત પૂર્વ અંતરાયકર્મનિવારણની છે. એ કર્મના પાંચ બેદ છે : દાનાંતરાય, લાભાંતરાય, ભોગાંતરાય, ઉપભોગાંતરાય ને વીર્યાંતરાય.

એક મોટી નહેર ખાદી, એમાં ડોહ તળાવનું, ડોહ નદીનું પાણી જળમાર્ગ દ્વારા આણવામાં આવે છે. આ માર્ગનાં પ્રવેશદાર પુલ્લાં હોય ત્યારે પાણી આવતું રહે; એ દાર બંધ હોય ત્યારે પાણી આવતું અટકે.

નામ કર્મ

અમૂર્ત આત્મા સાથે કર્મનો લેપ આ રીતે થાય છે : એમાં મુખ્યત્વે પાંચ કારણો માનવામાં આવ્યા છે : મિથ્યાત્વ (આત્માના વિષયમાં અગ્રહ), અવિરતિ (હિંસાથી અટકવું નહિ ને ભોગોમાં આસક્તિ), પ્રમાદ (આત્મભાવનું ભૂલી જવું, કર્તવ્ય-અકર્તવ્ય ભૂલી જવાં), કષાય (ક્રોધ, લોભ આદિ) યોગ (મન, વચન ને કાયાની પ્રવૃત્તિ) આ કર્મેનાં આગમનને આસ્રવ અને બંધ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

મન, વચન, કાયાના યોગથી આત્માને કર્મ ચોટી છે; અને કષાયોની તર-તમત્તા પ્રમાણે આત્મા સાથે એ સજ્જડ કે સાધારણ તેમ જ દુઠા કે સાંખા કાળ માટે ચોટી જાય છે. પ્રમાદનો સમાવેશ અવિરતિ અથવા કષાયમાં થઈ શકે છે. મિથ્યાત્વ ને અવિરતિનો પણ કષાયમાં સમાવેશ થઈ જાય છે; એટલે કર્મબંધનો હેતુ મુખ્યત્વે કષાય અને યોગ લેખી શકાય.

મન-વચન-કાયાની અસત્પ્રવૃત્તિનો નિગ્રહ, પાંચ સમિતિ, ક્ષમા-મૃદુતા-ઝલુતા-સંયમ વગેરે દસ પ્રકારનો ધર્મ, કષ્ટો પર વિજય, ચારિત્ર એટલે વિરતિ અને તપસ્યા દ્વારા કર્મબંધ શેકાય છે. તેને સંવર કહે છે; અને કર્મનો નાના રૂપમાં તપ આદિથી નાશ કરવામાં આવે તે નિર્જરા નામે ઓળખાય છે.

નિર્જરા સકામ અને વ્યકામ બે પ્રકારની હોય છે.

ગોત્ર કર્મ

તપ દ્વારા કર્મ દૂર થાય છે તે સકામ નિર્જરા. કર્મના ઉપ-
ભોગ દ્વારા કર્મ દૂર થાય તે અકામ નિર્જરા.

આમ્રવૃક્ષ પર રહેલી ડેરીનું દષ્ટાંત આ માટે આપવામાં આવે
છે. જો ઝાડ પર ડેરીને રહેવા દેવામાં આવે તો સમયે પાકી
જાય છે, આ અકામ નિર્જરા. ને ડેરી કાચી ઉતારી પાલમાં નાખે
તો વહેલી પાકી જાય છે, આ સકામ નિર્જરા.

આસ્રવ ને પાંધ લવબ્રમણનું કારણ છે.

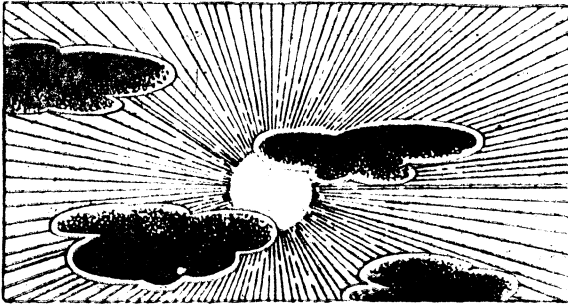
સંવર ને નિર્જરા મોક્ષનાં કારણ છે.

જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, મોહનીય અને અંતરાય-એ ચાર કર્મ
આત્માના મૂળ સ્વભાવને ક્ષતિ-ઘાત પહોંચાડે છે માટે તે ઘાતી કર્મ
કહેવાય છે. પાકીનાં ચાર વેદનીય, નામ, ગોત્ર ને આયુષ્ય એ ચાર
અઘાતી કહેવાય છે: એમ આઠ કર્મ પૂરાં થાય છે.

જૈનોએ આત્મસાધના માટે નવતત્ત્વ યા સાત તત્ત્વ કહ્યાં છે.
મુખ્ય બે તત્ત્વ—જીવ અને અજીવ.

જીવ તે ચેતન અને અજીવ તે જડ. કર્મનો અજીવમાં સમા-
વેશ થાય છે.

અજીવમાં આસ્રવ ને પાંધ તે જીવનો કર્મ પાંધવાનો અધ્યવસાય

અંતરાય કર્મ

ને કર્મ સાથેનો સળંગ. આ બે તરવો લાગ્ય છે.

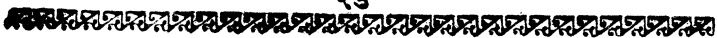
પછીનાં બે તરવો સંવર અને નિર્જરા. કર્મોની રુકાવટ ને આત્માની ઉજ્જવલ દશા. આ બે આદ્ય તરવો છે.

મોક્ષ એ અંતિમ ધ્યેય છે—આત્માની સંપૂર્ણ નિર્મળ સ્થિતિ છે.

જૈન ધર્મના કર્મવાદને ઘણા જુદી રીતે સમજે છે; પણ ખરી રીતે જૈનોનો કર્મવાદ એ નિરાશાવાદ નથી, એમાં રાગનો છાંકરો રાગ થાય—એવી ઈગ્ગરાશાહીનો વિરોધ છે, ત્યાં કાઈની લાગવગ ચાલતી નથી. જેવું કરો તેવું પામો—તમારું સુખ તમારા હાથમાં, તમારું દુઃખ તમારા પ્રયત્નમાં—એવો ન્યાયી એ સિદ્ધાંત છે.

લાગ્યવાદ—નિયતિવાદ—જેમાં માણસ કદ્યે છે કે પ્રયત્ન કરવાની શી જરૂર છે, જે થવાનું હશે તે થશે—આ નિષ્ક્રિયતાપ્રેરક નિરાશાવાદનો જૈન ધર્મે નિષેધ કર્યો છે; આ વાદનો પ્રચારક ભ. મહાવીરનો પ્રથમ શિષ્ય ગોશાલક હતો; તેને સંઘમાંથી બહિષ્કૃત કર્યો હતો.

જૈનોનો કર્મવાદ આશાવાદ છે. સંસારની અનેક અજ્ઞયખીનો એ જવાબ છે. જીવનાં સારાં—નરસાં કર્મ કદી વિક્ષણ થતાં નથી, એ વાતનું એ પૂર્વજન્મ ને પુનર્જન્મની ફિલસૂફી દ્વારા સમર્થન કરે છે.

આજ લલે અંધાર ઘેરાયેલા હોય, પ્રાણી પ્રયત્ન કરતો રહેશે, તો કાલે અવશ્ય પ્રકાશ પ્રાપ્ત થવાનો છે : જેનોના કર્મવાદનો આ સંદેશ છે.

એ સંદેશ માનવીને સુખમાં ભરી ન જવા અને વિપત્તિમાં મૂંઝાઈ ન જવા કહે છે. જેવી આજ છે, તેવી કાલ નથી ! મહાદુઃખનો પણ છેડો છે; મહાસુખનો પણ અંત છે ! સુખદુઃખ બંને એક અર્થમાં તળવાં જેવાં છે, મોક્ષના મહાસુખ માટે. અને એ માટે રાગ-દ્વેષ દૂર કરવાના વતનની જરૂર છે. કર્મ કરતી વખતે સારાસારનો વિચાર કરવો જરૂરી છે : અને એનું પરિણામ મોગવતાં મર્દનું દિલ રાખવું ઉચિત છે. કહ્યું છે—

‘જંથ સમય ચિત ચેતીએ, કયા ઉકયે સંતાપ;
સહુ શોક વધે સંતાપથી, શોક નરકની હાપ.’

જીવ જ્યારે કર્મ બાંધવા લાગે છે ત્યારે તેણે કાર્ય-અકાર્ય અને તેના સારા-ખોટા ફળનો વિચાર કરવો જોઈએ. કર્મ કર્યા પછી, જ્યારે કર્મનો ઉદય થાય ત્યારે, હાથવોચા કરવાથી શુભવળે કે શોક તો ખરેખર નરક રૂપ છે.

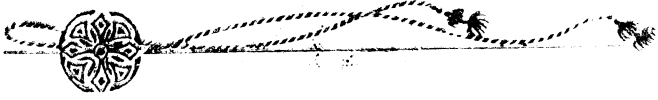

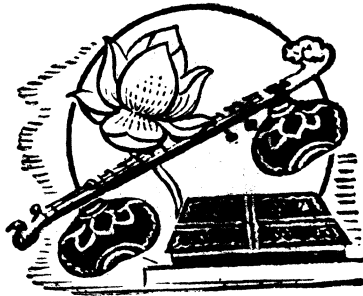
શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથાચ નમઃ

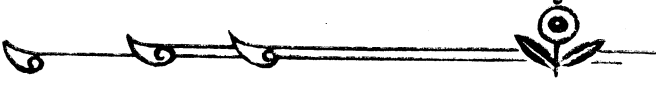

કવિવર પંડિત શ્રી વીરવિજયજીકૃત—
અંતરાયકર્મસૂદનાર્થ
અષ્ટપ્રકારી પૂજા

:: આ પૂજામાં જોઈતી ચીજોનાં નામ ::

૧. કુવાનું શુદ્ધજળ	૨. કેસર
૩. કેતકીબાઈનાં ફૂલ	૪. અગરબત્તી-ધૂપ
૫. પાંચ દીવેટનો દીવો	૬. ઉજ્જવલ તાંડુલ
૭. ઉત્તમ નૈવેદ્ય	૮. ઉત્તમ ફળ

પ્રથમ જળપૂજા

કૃષ્ણ

શ્રી શંખેશ્વર શિર ધરી, પ્રણુમી શ્રી ગુરુ પાય;
વાંછિત પદ વરવા ભણી, ટાળીશું અંતરાય. ૧

[શ્રી. શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુને મસ્તક નમાવીને, શ્રીગુરુદેવના ચરણમાં પ્રણામ કરીને, વાંછિત સ્થાન એટલે મોક્ષપદ મેળવવા માટે આ પૂજા ભણાવી, આડે આવતાં અંતરાય કર્મને દૂર કરીશું.]

જિમ રાજ રિઝયો થકો, દેતાં દાન અપાર;
ભંડારી ખિજ્યો થકો, વારંતો તેણી વાર. ૨

[અંતરાય કર્મ કેવા પ્રકારનું છે, તે દાખલાથી સમજાવે છે : જેમ રાજા પ્રસન્ન થયો. એણે ઈનામ આપવા કહ્યું; પણ ખીજે બળેલો ભંડારી દાન આપવામાં વિલંબ લગાડે અથવા તે ટાળે તેવું અંતરાય-કર્મનું સ્વરૂપ સમજવું.]

તિમ એ કર્મ ઉદય થકી, સંસારી કહેવાય;
ધર્મ-કર્મ સાધન ભણી, વિધન કરે અપાર. ૩

[એ પ્રમાણે અંતરાયકર્મના ઉદ્ધયથી જીવ સંસારમાં-ભવરણમાં ભટકે છે. આ કર્મ, ધર્મધ્યાનનાં સાધનો મેળવવામાં ઘણી હરકતો ખડી કરે છે.]

અરિહાને અવલંબને, તરિયે ઈણ સંસાર;
અંતરાય ઉચ્છેદવા, પૂજા અષ્ટ પ્રકાર. ૪

[આ ભવરણનો પાર પામવા અરિહંતનો આધાર શોધવો જોઈએ; અંતરાય કર્મનો નાશ કરવા આઠ પ્રકારે અરિહંત દેવની પૂજા કરવી જોઈએ.]

૧

ઢાળ

જળપૂજા કરી જિનરાજ, આગળ વાત વીતી કહો રે;
કહેતાં નવિ આણો લાજ, કર જોડીને આગળ રહો રે.

જળપૂજા કરી જિનરાજ ૦ ૧

[શ્રી. જિનેશ્વર દેવનો જળથી અભિષેક કરતાં, તેઓની સમક્ષ દિલ્લ ખોલીને વીતેલી તમામ વાતો પ્રગટ કરો. આ પ્રકારની વાતો કહેતાં મનમાં શરમ કે લજ્જાનો ભાવ ન આણો, અને હાથજોડીને દીનભાવથી આગળ જીભા રહો ને કહો.]

૪

જિનપૂજેનો અંતરાય, આગમલોપી નિંદા ભજરે;
વિપરીત પ્રરૂપણ થાય, દીનતાણી કરણા તજરે.
જળપૂજ કરી જિનરાજ ૨

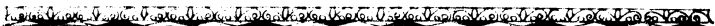
[હે પ્રભુ ! મેં કૃપી રીતે અંતરાય જિભા કર્યા, તે કહું છું : કોઈ જિનપૂજ કરતું હોય તેને રોક્યું, આપનાં કલ્યાણકારી વચનોથી ભરેલાં આગમ શાસ્ત્ર લોખ્યાં, નિંદા કરવામાં આનંદ માણ્યો, શાસ્ત્રની આણાથી વિરોધી વચન કાઢ્યાં, ને ગરીબો ઉપર દયા ને કરી.]

તપસી ન નમ્યા અણુગાર, જીવતાણી મેં હિંસા સજરે;
નવિ મળિયો આ સંસાર, તુમ સરિખો રે શ્રીનાથજરે.
જળપૂજ કરી જિનરાજ ૩

[મુનિ અને વળી તપસ્વી, એમને પણ ન નમ્યો, અને અનેક પ્રકારે મેં જીવહિંસા કરી; કારણ કે સાચાને સાચું ને ખોટાને ખોટું બતાવનાર તારા જેવો ભગવાન મને સંસારમાં ન મળ્યો !]

રાંક ઉપર કીધો કોપ, માઠાં કર્મ પ્રકાશિયાંરે;
ધર્મભારગનો લોપ, પરમારથ કેતાં હાંસિયાંરે.
જળપૂજ કરી જિનરાજ ૪

[મેં ગરીબ પર ક્રોધ કર્યો ને કોઈનાં ખોટાં કામ જાહેર કર્યાં. ચાડી-ચુગલી ખાધી, ધર્મના જે રસ્તા તે બધા મેં ખેરવી નાખ્યા, ને પરોપકારની વાતો કરનારની મેં હાંસી-મજાક ઉઠાવી.]

ભણુતાને કર્યો અંતરાય, દાન દિયતાં મેં વારિયારે;
ગીતારથને હેલાય, જૂઠ બોલી ધન ચોરિયાં રે.

જળપુન્ન કરી જિનરાજ ૦ ૫

[વિદ્યાના ઉપાસકોને વિદ્યા ભણુવામાં વિપદા નાખી; ડોઠ દાન આપવું હોય તો આડો હાથ કરી તેને વાર્યો; જ્ઞાની જનોની નિંદા કરી અને જૂઠું બોલીને ધન મેળવ્યું, જે ધનની ચોરી કર્યા બરાબર છે.]

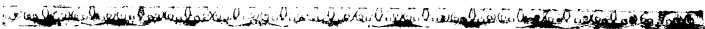
નર, પશુઆં, બાળક, દીન, ભૂખ્યાં રાખી આપે જમ્યો રે
ધર્મ વેળાએ બળહીન, પરદારાશું રંગે રમ્યો રે.

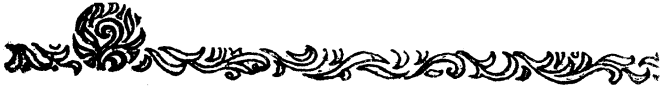
જળપુન્ન કરી જિનરાજ ૦ ૬

[નોકર, ઢોરઢાંબર, બાળક અને દીન-ગરીબને જમાડીને જમવું એ ધર્મમાર્ગ છે : તેના બદલે તેઓને ભૂખ્યાં-તરસ્યાં રાખી પોતે જમ્યો. અને ધર્મનાં કામ આવ્યાં, એમાં નબળો બની ગયો. અને પરદારા આદિ વિષયો રંગથી ભોગવવામાં લાગે જોર દાખવ્યું ! સારાંશમાં ધર્મમાં ઢીલો રહ્યો, કર્મમાં શરવીર થયો.]

કૂડે કાગળિયે વ્યાપાર, થાપણુ રાખીને ઓળવીરે;
વેચ્યાં પરદેશ મોઝાર, બાળ કુમારિકા ભોળવીરે.

જળપુન્ન કરી જિનરાજ ૦ ૭

[વ્યાપારમાં નામાંકામાં ખોટાં રાખ્યાં, ખોટા દસ્તાવેજ કર્યા, ખોટાં લખત કર્યા અને કાંઈ વિશ્વાસુ મિલકત સાચવવા મૂકી ગયો હોય, તે પચાવી પાડી. તેમજ બાળક અને બાળિકાઓને ભોળવી ખીજે લઈ જઈ વેચ્યાં-લોહીનો વેપાર કર્યો.]

પિંજરિયે પોપટ દીધ, કેતી વાત કહું ઘણી રે;
અંતરાય કરમ એમ કીધ, તે સવિ જાણો છો જગઘણીરે.

જળપુન્ન કરી જિનરાજ ૮

[પાંજરામાં પોપટ આદિ પંખી પૂર્યાં : આવી ઘણી વાતો છે, કેટકેટલી આપની આગળ કહું ? એ રીતે અંતરાય કર્મ મેં બાંધ્યાં, તે બધું હું કહું છું, પણ આપ જગતના સ્વામી તો થોડું કહું આજું જાણો છો.]

**જળે પુંજતી દિજ નારી, સોમસિરિ મુગતિ વરીરે;
'શુભવીર' જગત આધાર, આણા મેં પણ શિર ધરીરે.**

જળપુન્ન કરી જિનરાજ ૯

[હે પ્રભુ ! જળથી આપની પૂજ કરનારી બ્રહ્મણ સ્ત્રી સોમશ્રી મુક્તિને પામી. બ્રહ્મપુર નામે નગર. સોમિલ નામે વિપ્ર. સોમશ્રી નામે પુત્રવધૂ. સોમશ્રી એકવાર જળનો કુંલ ભરીને આવતી હતી. ત્યાં તેણે સાંભળ્યું કે લગવાનની જળથી પૂજ કરવાથી નિર્ભજ જ્ઞાન મળે અને આત્મા અલયને પામે. સોમશ્રી સંસ્કારી હતી. એણે જળ ભરેલો ઘડો અભિષેક માટે પ્રભુ પાસે મૂકી દીધો.]

સાસુને આ વાતની જાણ થઈ. એ લાકડી લઈને ઘરના દ્વારમાં ખડી રહી ને બોલી : ઘડા વગર ઘરમાં પેસવા નહિ દઉં, વહુ !'

સોમશ્રી પાછી વળી. કુંભારને ત્યાં ગઈ અને પોતાના સુવર્ણ વસથના બદલામાં ઘડો આપવા વિનંતી કરી. કુંભાર સંસ્કારી હતો. એણે પૂજનનું નિમિત્ત જાણી ઘડો મક્કત આપ્યો. ઘડો લઈ સોમશ્રી પાછી આવી.

આ પછી સોમશ્રી જળપૂજ કરવાથી કુંભારી નામે રાજકુમારી થઈ અને કુંભાર અનુમોદના કરવાથી શ્રીધર નામે રાજા થયો. સાસુ દુર્ગતિ પામી. રાજકુમારી કુંભારી પાંચમે ભવે મોક્ષપદને પામી.

આ દષ્ટાંત આપતા આ પૂજના રચયિતા કવિ શ્રી વીરવિજયજી મહારાજ કહે છે કે હે જગતના આધાર ! આપની આજ્ઞાનો મેં પણ સ્વીકાર કર્યો છે, કારણ કે ‘આજ્ઞાએ ધર્મો !’

કાઠ્યમ્ ।

[ઉપજાતિવૃત્તમ્]

તીર્થોદકૈર્મિશ્રિતચન્દનૌધૈઃ સંસારતાપહતયે સુશીતૈઃ ।

જરા-જનીપ્રાન્તરજોઽભિશાન્ત્યૈ તત્કર્મદાહાર્થમજં યજેઽહમ્ ॥૧॥

[દ્રુતવિલમ્બિતવૃત્તદ્વયમ્ ।]

સુરનદીજલપૂર્ણઘટૈર્ધનૈ-ધૃસૃણમિશ્રિતવારિધૃતૈઃ પરૈઃ ।

સ્નપય તીર્થકૃતં ગુણવારિધિં વિમલતાંક્રિયતાં ચ નિજાત્મ નઃ ॥૨॥

જનમનોમણિભાજનભારયા શમરસૈકસુધારસધારયા ।

સકલબોધકલારમણીયકં સહજસિદ્ધમહં પરિપૂજયે ॥૩॥

મન્ત્ર :—ૐ હ્રીં શ્રીં પરમપુરુષાય પરમેશ્વરાય જન્મજરામૃત્યુ-
નિવારણાય શ્રીમતે જિનેન્દ્રાય વિગ્નસ્થાનકોચ્છેદનાય જલં યજ્ઞામહે
સ્વાહા ॥

સંસારસંતાપ નિવારનારાં, તીર્થોત્તણાં ચંદન શીત વારિ;
વિદ્વારું હું જન્મ-જરા-મૃતિને, પંચામૃતોથી અરિહંત ઝારી.

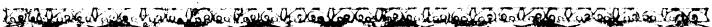

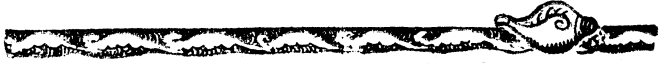
૧

ગંગાજલ ચંદનભર્યાં, કુંભો નિર્મળ ગાત્ર;
નવડાવો અરિહંતનાં, કરવા મુક્તિપાત્ર. ૨
માનવ-મનમણિ ભાર જે, શમરસ અમૃત ધાર;
કરવા ઘોઘ નિજાત્મને, પુજો સિદ્ધ ભગવાન. ૩

પરમપુરુષ પરમેશ્વરા, જન્મ મરણ અજ્ઞાન;
ઉચ્છેદે, તે વીરને, પુજું જળે સહમાન.

બીજ ચંદનપૂજા

દોહા

શીતળ ગુણુ જેમાં રહ્યો, શીતળ પ્રભુમુખ રંગ;
આત્મ શીતળ કરવા ભણી, પુજે અરિહા-અંગ. ૧

[જે પ્રભુમુખનો રંગ પ્રશમ રસભર્યો શીતળ છે, જેનો દર્શન રૂપી ગુણુ પણ શીતળ છે, એ અરિહંત ભગવાનનાં અંગોની આત્માને શીતળ કરવા માટે પૂજા કરો.]

અંગવિલેપન પુજના, પુજે ધરી ધનસાર;
ઉત્તરપયડી પંચમાં, દાનવિધન પરિહાર. ૨

[કપૂરમિશ્રિત ચંદનથી પ્રભુનાં અંગ પર વિલેપન કરો અને એ રીતે અંતરાયકર્મની પાંચ ઉત્તર પ્રકૃતિમાંથી (૧. દાનાંતરાય, ૨. લાભાંતરાય, ૩. ભોગાંતરાય, ૪. ઉપભોગાંતરાય, ૫. વીર્યાંતરાય) પહેલી દાનાંતરાય પ્રકૃતિનો નાશ કરો.]

૨

ઢાળ

કરપી ભૂંડો સંસારમાં રે, જેમ કપિલા નાર;
દાન ન દીધું મુનિરાજને રે, શ્રેણિકને દરબાર.

કરપી ભૂંડો સંસારમાં રે! ૧

[રાજા શ્રેણિકે એક વાર કપિલા નામની પોતાની દાસીને એક મુનિને
દાન દેવા કહ્યું. રાજાનો હુકમ હતો એટલે કપિલાને દાન દેવું પડ્યું,
પણ એણે કહ્યું, ‘હું દાન આપતી નથી, રે મુનિ! રાજાનો ચાટવો
તને દાન આપે છે! અનાયાસે મળતું પુણ્ય તે લઈ શકી નહિ.
દાનાંતરાય તે આનું નામ. ખરેખર! કૃપણનો મનષો ભારે ભૂંડો છે.]

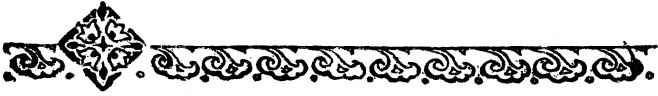
કરપી શાસ્ત્ર ન સાંભળે રે, તિણે નવિ પામે ધર્મ;
ધર્મ વિના પશુ-પ્રાણિયા રે, છંડે નહિ કુકર્મ.

કરપી ભૂંડો સંસારમાં રે! ૨

[કંબૂસ કદાચ મન પીગળી જાય એ ડરથી ધર્મગ્રંથ સાંભળતો નથી,
અને એટલે એને ધર્મની પરિણતિ પણ થતી નથી. ધર્મ વગરનો
માણસ પશુ સમાન છે. ‘ધર્મેણુ હીનાઃ પશુભિઃ સમાનાઃ’ કંબૂસો
સત્કર્મને સત્કર્મ સમજી સ્વીકારતા નથી, ને દુષ્કર્મને દુષ્કર્મ સમજવા
છતાં તે શક્તા નથી.]

૧૨

દાનતણા અંતરાયથી રે, દાનતણો પરિણામ;
નવિ પામે ઉપદેશથી રે, લોક ન લે તસ નામ.

કરપી ભૂંડો સંસારમાં રે! ૩

[ઘણા કૃપણ આત્માઓને સદ્ગુરુ સદ્ગુરુપદેશથી ભીંજવવા માગે છે પણ;
પૂર્વભંવમાં દાનાંતરાય કર્મ ઉપાર્જન કરવાથી આ વખતે દાનનો ભાવ
નિગતો જ નથી! અને આ કારણે કંજૂસ કંજૂસ જ રહે છે ને એવાનું
નામ પણ લોકો યાદ કરતા નથી, નામ લેવામાં અપશુકન માને છે!]

કૃપણુતા અતિ સાંભળી રે, નાવે ઘર આણુગાર;
વિશ્વાસી ઘર આવતા રે, કદપે મુનિ આચાર.

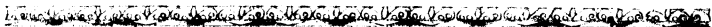
કરપી ભૂંડો સંસારમાં રે! ૪

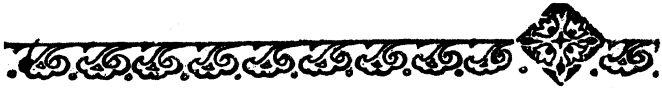
[અતિ કંજૂસ તરીકે જેની ખ્યાતિ હોય તે ગૃહસ્થના ઘેર મુનિજનો
પણ ભિક્ષા માટે જતા નથી. મુનિજનોનો એ આચાર છે કે
શ્રદ્ધાવાનના ઘેર ભિક્ષા માટે જવું.]

કરપી લક્ષ્મીવંતને રે, મિત્ર સ્વજન રહે દૂર;
અલપધની ગુણ દાનથી રે, વંછે લોક પંડુર.

કરપી ભૂંડો સંસારમાં રે! ૫

[કૃપણ એવા શ્રીમંતથી તેનાં મિત્ર તથા સગાંવહાલાં દૂર રહે છે. ને
થોડા પૈસાવાળો હોવા છતાં દાનશુણીનો લોક સંસર્ગ ઈચ્છે છે.]

કલ્પતરુ કનકાયળે રે, નવિ કરતા ઉપગાર;
તેથી મરુધર રૂડો કેરડો રે, પંથગ છાંય લગાર.

કરપી ભુડો સંસારમાં રે! ૬

[સુવર્ણમેરુ પર્વત પર કલ્પતરુ ભલે હોય, પણ અહીંના લોકને જરા પણ ક્ષાયદાકારક નથી. એ કલ્પતરુ કરતાં તો મારવાડના કેરડાનું ઝાડ સારું, જે પથિકને થોડીઘણી પણ હાયા આપે છે-લોકના ઉપયોગમાં આવે છે.]

ચંદનપુન્ન ધન વાવરે રે, ક્ષય ઉપશમ અંતરાય;
જિમ જયસૂર ને શુભમતિ રે, ક્ષાયિક ગુણ પ્રગટાય.

કરપી ભુડો સંસારમાં રે! ૭

[પ્રભુની ચંદનાદિથી પૂજા કરનારનાં અંતરાય કર્મ ક્ષયોપશમ પામે છે, ને જેમ જયસૂર રાજાને શુભમતિ રાણીને ક્ષાયિક ગુણ પ્રગટયો તેમ ક્ષાયિક ગુણ પ્રગટે છે.]

એક રાજાની કુંવરી ખૂબ સુંદર. પિતાએ ભારે ઠાઠમાઠથી એનાં લગ્ન કર્યાં. એ પતિની પ્રાણુવલ્લભા બની રહી. એવામાં એના દેહે રોગ આવ્યો, તેનો શ્વાસ દુર્ગંધમય બની ગયો. તેના દેહમાંથી પણ સડેલા શય જેવી ગંધ આવવા લાગી. વૈદ્ય-હકીમ નિષ્ફળ ગયા. રાજાએ કંટાળીને જંગલમાં એકદંડિયો મહેલ કરાવી રાણીને ત્યાં રાખી!

રાણી વિચાર કરવા લાગી: ‘મારે અન્યને શા મટિ દોષ દેવો? કારણુ વગર ક્ષય ન બને. મેં જ કોઈ એવાં કર્મ કર્યાં હશે!’

એ વખતે એક શુક્યુગલ ત્યાં આવ્યું. શુકે પોતાની શુકાને વાત કરી: ‘ઝોહ કર્મની ગતિ વિચિત્ર છે. આ રાણી કાઈ ભવમાં શુભમતિ નામે રાણી હતી. જ્યસૂર નામે રાજવી તેનો પતિ હતો. વનમાં ફરતાં એક વાર એમના નાકને દુર્ગંધ સ્પર્શી ગઈ. રાણી નાકે રમાલ દાખતી બોલી, ‘ઝોહ ! આ દુર્ગંધ દૂર કરો !’

રાજા કહે, ‘આ ગંધ મુનિના દેહમાંથી આવે છે. આ મુનિએ સંયમરૂપ જળમાં સ્નાન કરનાર છે, નિત્ય પવિત્ર જ છે.’ છતાં રાણીના આગ્રહથી રાજાએ જળથી મુનિને પખાલ્યા ને અતર વગેરેથી વિલેપન કર્યું. રાજા-રાણી ચાલ્યાં ગયાં, પણ સુગંધલોભી ભમરાઓ આવ્યા ને એમણે સાધુના દિલને ફેલી ખાધું.

શુભમતિ થોડા વખતે પતિ સાથે ત્યાં આવી. એણે સાધુને શોધ્યા તો ન મળે ! એક ફેંકાણે દવથી દાઝેલું થાડ્યું ઉભું હતું. જોયું તો પેલા દયાના સાગર મુનિ ! ફવી દુર્દશા ! રાણી ખૂબ અકસોસ કરી રહી. વિવેક વગર સારું કરવા જતાં ખરાબ થયું ! ખરેખર, ધૂળથી ને કાદવથી લોકો મલિન નથી, પણ પાપરૂપ પંકથી જે મલિન છે, તે જ ખરા મલિન છે.

શુકા શુકને પૂછવા લાગી: ‘આ રાણીનો દેહ નિર્મળ કેમ બને ?’ શુક કહે, ‘પ્રભુચરણની પૂજાથી સર્વ ધ્વનિહત પ્રાપ્ત થાય છે. ગંધથી પ્રભુપૂજ કરે તો તેની દુર્ગંધ જાય અને તે નીરોગી થાય.’ રાણીએ તેમ કહ્યું અને તે નીરોગી થઈ.]

શ્રાવક દાનગુણે કરી રે, તુંગિયાભંગ દુવાર;
શ્રી ‘શુભવીરે’ વખાણિયા રે, પંચમ અંગ મોઝાર.

કરપી ભુડો સંસારમાં રે ! ૮

[શ્રી મહાવીર પરમાત્માએ પાંચમા અંગ-લગભતીસૂત્ર-માં તુંગિયા નગરીના શ્રાવકોનાં વખાણ કરતાં કહ્યું છે કે તે શ્રાવકોનાં દ્વાર આશા કરીને આવનારાઓ માટે સદાકાળ અલંગ-ખુલ્લાં રહેતાં. ધન્ય છે એવા દાનેશ્વરીઓને !]

કાવ્યમ્ ।

જિનપતેર્વરગન્ધસુપૂજનં જનિ-જરા-મરણોદ્ભવભીતિહત્ ।
સકલરોગ-વિયોગ-વિપદ્ધરં કુરુ કરેણ સદા નિજપાવનમ્ ॥૧॥
સહજકર્મકલક્રુવિનાશનૈ-રમલભાવસુવાસનચન્દનૈઃ ।
અનુપમાનગુણાવલિદાયકં સહજસિદ્ધિમહં પરિપૂજયે ॥૨॥

મન્ત્ર :—ૐ હ્રીં શ્રીં પરમપુરુષાય પરમેશ્વરાય જન્મજરામૃત્યુ-
નિવારણાય શ્રીમતે જિનેન્દ્રાય દાનાન્તરાયનિવારણાય ચન્દનં
યજામહે સ્વાહા ॥

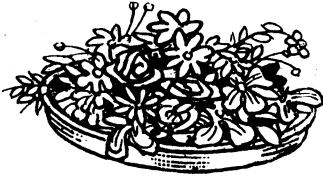
જન્મ મરણના ભય હરે, ચંદનપુલ્લ ભગવંત;
રોગ વિયોગ દૂર કરે, પાવન આત્મ ભવંત. ૧
કર્મકલકં નિવારવા, ચંદન નિર્મળ ગંધ;
અનુપમ ગુણુદાયક સદા, પુલ્લે સિદ્ધ સુખુદ્ધ. ૨

પરમપુરુષ પરમેશ્વરા, જન્મ મરણ અજ્ઞાન;
ઉરછેદે તે વીરને, અર્ચ્યા ચંદન સુભન.

ત્રીજી

પુષ્પપૂજા

દોહા

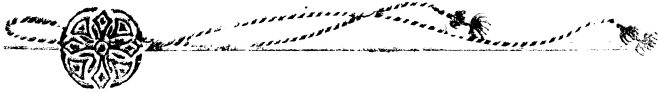
હવે ત્રીજી સુમનસતાણી, સુમનસ કરણ સ્વભાવ;
ભાવસુગંધ કરણ ભાણી, દ્રવ્યકુસુમ પ્રસ્તાવ. ૧

[હવે પ્રભુની ત્રીજી પૂજા ફૂલોથી કરો, જે પૂજા મનને હળવું ફૂલ બનાવનારી છે. આત્મામાં ભાવસુગંધ પેદા કરવા માટે દ્રવ્યસુગંધથી એટલે પુષ્પોથી પ્રભુપૂજા કરવી ઘટે.]

માલતી ફૂલે પુજતી, લાભવિધન કરી હાણ;
વણિગસુતા લીલાવતી, પામી પદ નિરવાણ. ૨

[પ્રભુની પૂજા માલતીનાં ફૂલે રચતી વણિકપુત્રી લીલાવતી લાભાંતરાયનો નાશ કરી, મુક્તિને પામી.]

લીલાવતી નામે વણિકપુત્રી. ઉત્તરમથુરાની રહેનારી. વિનયરત્ન નામના વ્યવહારિયાને પરણી. વિનયરત્નને જિનમતી નામની એક પત્ની હતી. જિનમતી જિનેશ્વરદેવની પૂજા કરતી, બગીચાનાં સુંદર ફૂલોનો હાર કરી પ્રભુકંઠે સ્થાપન કરતી. શોખીન લીલાવતીને આ ન રુચ્યું. અંખોડા માટે, હારગજરા માટે, સેજ માટે ફૂલો વાપરવા આગ્રહ

કરવા લાગી. એક વાર જિનમતીએ પ્રભુપૂજા માટે બનાવેલો હાર લીલાવતીએ ફેંકી દેવાવ્યો; પણ એ હાર એને સર્પરૂપ દેખાયો ! એણે અંખોડે વીંટ્યો તો ત્યાં સર્પનો ફૂંકાડો સંભળાયો ! ઓહ ! જિનમતી માટે જે હાર હતો, એ લીલાવતી માટે હળાહળ ઝેરવાળો સર્પ બન્યો.

લીલાવતી છોલીલી પડી ગઈ. એ પોતાની બૂલ સમજી અને શોકયના ચરણમાં પડી. એકદા મુનિઓ આવ્યા. લીલાવતીએ પોતાની વાત વિગતથી કહી. મુનિઓ બોલ્યા : ‘પોતાને જે અતિ પ્રિય તે પ્રભુચરણે અર્પણ કરવું ઘટે. તું ભાવથી-તારું અંતઃકરણ ભક્તિની સુંગંધવાળું કરીને-એક પુણ્યથી પણ પ્રભુપૂજા કરીશ તોય તારું કલ્યાણ થશે !’

લીલાવતી ત્રિકાળ પૂજા કરવા લાગી. એનો ભાઈ ગુણધર પણ બેનના લીધે પૂજામાં ભક્તિવાંત થયો. બંને મરીને સારા સ્થળે જન્મ્યાં.

લીલાવતી સુરપુરના રાજાની પુત્રી વિનયશ્રી તરીકે જન્મી. તેનો ભાઈ પદ્મપુરના રાજાને ત્યાં જય નામે કુમાર થયો. કાળક્રમે બંને પરણ્યાં. એક મુનિના ઉપદેશથી તેઓને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. તેઓએ જાણ્યું કે પરભવમાં પોતે ભાઈ-બહેન હતાં, ને આ ભવે પતિ-પત્ની થયાં. આથી વૈરાગ્ય થયો, ને દીક્ષા લઈ કલ્યાણને વર્ધાં.]

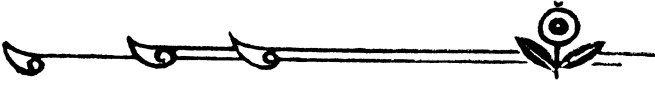
૩

હાળ

મનમંદિર આવો રે, કહું એક વાતલડી;
અજ્ઞાનીની સંગે રે, રમિયો રાતલડી.

મનમંદિર આવો રે૦ ૧

[હિ પ્રભુ ! મારા મનમંદિરમાં આવીને બિરાજો. મારે આપવીતી
કહેવી છે. વિષય-કથાયની અનેક રાતો મેં અજ્ઞાનીની સોળતમાં-
ગમેતેવા લવ કરવામાં-ગુમાવી છે.]

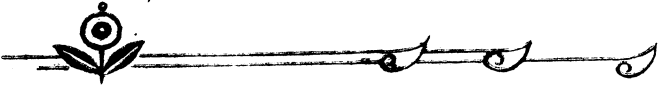
વ્યાપાર કરેવા રે, દેશ-વિદેશ ચલે;
પર સેવા હેવા રે, કોડી ન એક મળે.
મનમંદિર આવો રે૦ ૨

[વ્યાપાર-વણજ માટે મેં દેશ-વિદેશ ખેડ્યા, પારકાની તાબેદારી
વેડી, પણ એક કાણી કોડીયે મળી નહિ !]

રાજગૃહી નગરે રે, દુમક એક ફરે;
ભિક્ષાચર વૃત્તિએ રે, દુઃખે પેટ ભરે.
મનમંદિર આવો રે૦ ૩

લાભાંતરાયે રે, લોક ન તાસ દીએ;
શિલા પાડતો રે, પહોંતો સાતમીએ.
મનમંદિર આવો રે૦ ૪

[રાજગૃહી નગરી હતી. એક ભિક્ષુક હતો. ઘેર ઘેર ફરતો હતો. જતાં
ભિક્ષા મળતી નહોતી. પેટ ભરવાનું મહાદુઃખ હતું. આનું કારણ
એણે પોતાનાં લાભાંતરાય કર્મને ન લેખ્યાં, બલકે નગરજનો પર રોષ
કર્યો. નજીકમાં વૈભાવ પર્વત હતો. એ પર્વત પર મોટી શિલાઓ હતી.
નગરલોકને છૂંદી નાખવા ભિક્ષુક એ શિલાઓ નગર પર ગબડાવવા

લાગ્યો. એક શિક્ષા પાડતાં પોતે પડી ગયો, ને શિક્ષા નીચે કચરાઈ મર્યો. ‘ખાડો જોદે તે પડે’ તેવું થયું. મર્યા પછી સાતમી નરકે પહોંચ્યો. આ લિક્ષુકે પોતાને લિક્ષા ન મળવાનું સાચું કારણ ન જાણ્યું. એ સાચું કારણ તે એણે ઉપાર્જન કરેલાં લાલાંતરાય કર્મ ! એણે પોતાનાં કર્મ પિછાણ્યાં હોત-પૂર્વે જેવું કર્યું હશે તેવું પામતો હઈશ, એમ વિચાર્યું હોત-તો મનને સંતોષ પ્રાપ્ત થાત અને એની કુગતિ થતી અટકત.]

ઢંઢણ આણુગારો રે, જોયરી નિત્ય ફરે;
પશુઆં અંતરાયે રે; આહાર વિના વિચરે.

મનમંદિર આવો રે૦ ૫

[એક મહામુનિ હતા. મૂળ શ્રીકૃષ્ણના પુત્ર હતા. નામ ઢંઢણકુમાર હતું. તેઓને પણ લિક્ષા લેવા જતાં આહાર મળતો નહિ. પોતે દ્વારકાપતિ શ્રીકૃષ્ણના પુત્ર છે, જગદ્ગુરુ નેમનાથ પ્રભુના શિષ્ય છે, અને દ્વારકા નગરી સોનાની છે, પણ આહાર મળતો નથી ! છતાં મુનિ દુઃખ પામતા નથી, માર્કુ લગાડતા નથી; વિચારે છે કે કારણ વિના કાર્ય પેદા થતું નથી !

તેઓએ પ્રભુ પાસેથી જાણ્યું કે પૂર્વલવમાં પોતે પારાશર નામના ગરાસદાર બ્રાહ્મણ હતા. પાંચસો સાંતીની ખેતી હતી. એક દહાડાની વાત છે. બપોર વીતી ચૂક્યા હતા. ખેડૂતો ને બળદો જૂગ્યા થયા હતા. એ વખતે પોતે હુકમ કર્યો: ‘એક એક ચાસ ખેડયા બાદ પછી પશુઓને ખાવા આપો !’ આ લાલાંતરાય કર્મ તે વખતે બાંધ્યું. પછી તો અનેક સારાં કર્મ કર્યાં, રાજપુત તરીકે જન્મ્યા, પણ પેલું કર્મ તો વેદવાનું બાકી જ હતું ! કર્મના કાન ક્ષમાના નામથી અપરિચિત હોય છે.

ભૂખ્યા ભૂખ્યા છ માસ વીતી ગયા. આખરે શ્રીકૃષ્ણના મુખેથી ઢંદણકુમારની પ્રશંસા સાંભળી, આકર્ષાઈને તેઓને કાષ્ઠ ભાણુકે આહાર વહેરાવ્યો. અન્યના લગ્નિધ-પ્રતાપથી મળેલો આહાર તેઓએ તજ દીધો, ને શુક્લ ધ્યાનમાં ચડી ગયા. તરત 'કેવળ જ્ઞાન થયું' ને કર્મક્ષય કરી નિર્વાણ પામ્યા.]

આદીશ્વર સાહિબ રે, સંયમ ભાવ ધરે;
વરસીતપ પારણું રે, શ્રેયાંસરાય ધરે.

મનમંદિર આવો રે૦ ૬

[લાલાંતરાય કર્મના પ્રાપ્ત્ય માટે અન્યની તો શી વાત કરું, ખુદ પ્રથમ તીર્થંકર ભગવાન ઋષભદેવને પણ એ કર્મ ભોગવવાં પડ્યાં હતાં! પૂર્વ ભવમાં પોતે પાંચસો ખેડૂતોના ઉપરી હતા. ખજાં ભરચકક હતાં, દાણા છૂટા પાડવા બળદ ડૂંડાં ખૂંદતા હતા; પણ ખૂંદતાં ખૂંદતાં ડૂંડાં ખાતા હતા. એ વખતે તેઓ ત્યાંથી નીકળ્યા. તેઓએ બળદોને ખાતાં વારવા માટે તેઓના મોઢે કાથીની શીંકલી બાંધવા કહ્યું. શીંકલી કાઈને બનાવતાં કે બાંધતાં ન આવડી, તેથી પોતે બનાવી ને બાંધી. આ વખતે બળદોએ ૩૬૦ નિસાસા નાખ્યા.

એ નિસાસા એમને નડ્યા તીર્થંકરના ભવમાં. ફાગણ વદિ આઠમે દીક્ષા લઈને ચાલી નીકળ્યા, લોકોના દ્વારે ભિક્ષા માટે જઈને ઊભા રહે, પણ મુનિ ધર્મથી અજ્ઞાત લોકો ઘોડા, હાથી કે કન્યા ધરે; પણ નિરવઘ ખોરાક આપવાનો તો એમને વિચાર પણ ન આવે. પૃથ્વીનાથને તે વળી એવી તુચ્છ ભેટ ધરાય!

આમ ભૂખ્યા ૩૬૦ દિવસ વીતી ગયા. વૈશાખ સુદ ત્રીજે હસ્તિના-
પુરમાં આવ્યા. બાહુબલીના પુત્ર સોમયશાનો પુત્ર ક્રોયાંસ પ્રભુદર્શને ગયો.
એ વખતે ખેતરમાંથી શેરડીના રસના ઘડા આવ્યા હતા. શ્રેયાંસે પ્રભુને
વહોરાવ્યા. પ્રભુએ વરસ દિવસે પારણું કર્યું. ને બધું સમભાવથી સહનકર્યું.]

મિથ્યાત્વે વાહ્યો રે, આરત ધ્યાન કરે;
તુજ આગમ વાળીરે, સમકિતી ચિત્ત ધરે.

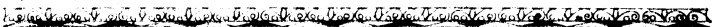
મનમંદિર આવો રે૦ ૭

[અંતરાય દૂર ન થાય, એ પહેલાં કંઈ બનતું નથી. પણ આ
સમયમાં મિથ્યાત્વી ને સમકિતી-અશ્રદ્ધાળુ ને શ્રદ્ધાળુમાં ફેર એટલો
દેખાય છે, કે પહેલો મિથ્યાત્વી મનમાં વિષય-કષાયોને જગાડે, બીજો
સમકિતી આગમમાં કહ્યા મુજબ આ બધો કર્મનો ખેલ સમજે.
એક અસંતોષીને ક્રોધી બને, બીજો સમતાવંત ને સહિષ્ણુ રહે.
વેદવાનાં તો બંનેને છે, વેદવાની રીત બેયની આગવી છે.]

જિમ પુણીઓ શ્રાવક રે, સંતોષ ભાવ ધરે;
નિત્ય જિનવર પુજે રે, ફૂલના પગર ભરે.

મનમંદિર આવો રે૦ ૮

[એક શ્રાવક હતો. પ્રભુ મહાવીરનો પરમ ભક્ત હતો પણ લાભાંત-
રાયનો ઉદય હતો. રોજ પુણીઓ વાળે-વેચે. એમાંથી ૧૨૧ દોકડા
મળે. પતિ-પત્ની બંને બાદશાહીથી જીવે વળી, રોજ અતિથિને
જમાડવાનું વ્રત. એ માટે એક જાણુ ભૂખ્યું રહે ને અતિથિને જમાડે.
આમ સાહમીવાત્સલ્યનો રોજ લાભ લે.

ગરીબ-અત્યંત નિર્ધન હોવા છતાં દિલના દરિયાવ આ આવકદંપતી અણુહકનું એક અડાયું છાણું પણ લે નહિ.

એક વાર ભગવાન મહાવીરે ઓણીક રાજને કહ્યું, ‘તમે નરકગામી છો-નરકેસરી તે નરકેશ્વરી!’

રાજ કહે, ‘નરક કેમ ટળે?’

ભગવાન કહે, ‘પુણિયા આવકનું એક સામાયિક ખરીદી લો તો ટળે!’

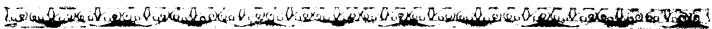
‘ઝોહો, એમાં તે શી ખિસાત!’ રાજ પુણિયા આવક પાસે ગયો. એક સામાયિકની કિંમત પૂછી.

આવકે કહ્યું, ‘હે રાજન! મને કિંમતની જાણ નથી, તમે પ્રભુને જ પૂછો.’

પ્રભુને કિંમત પૂછતાં તેઓએ કહ્યું :

‘હે રાજન! તું તારું સમગ્ર રાજ્ય અને તમામ ઋદ્ધિ આપી દે તો પણ કોઈ અશ્વ ખરીદનાર લગામની કિંમત આપે ને અશ્વની કિંમત આપવી બાકી રહે એમ થાય. પુણિયા આવકનું એક સામાયિક ખરીદવા જોટલી સમૃદ્ધિ તારી પાસે નથી !

એ પુણિયો આવક સંતોષથી જીવ્યો, ને દ્રવ્યસુગંધથી-ફલ-પૂળથી-પ્રભુપૂજા નિત્ય રચીને એ આત્મામાં ભાવસુગંધ પામ્યો.]

સંસારે ભમંતાં રે, હું પણ આવી મળ્યો;
અંતરાય નિવારક રે, શ્રી શુભ'વીર' મળ્યો.

મનમંદિર આવો રે૦ ૯

[ભવોભવમાં ભટકતો હું આખરે તારી સેવામાં આવ્યો છું : ખરેખર
મને અંતરાયકર્મહારક પ્રભુ મળ્યો છે !]

કાવ્યમ્ ।

સુમનસા ગતિદાનવિધાયિના સુમનસાં નિકરૈઃ પ્રભુપૂજનમ્ ।
સુમનસા સુમનોગુણસદ્ગિના જિનવિધૌ હિ નિષેહિ મનોઽર્ચને ॥૧॥
સમયસારસુપુષ્પસુમાલ્યા સહજકર્મ મનઃશ્ચ વિશોધિના ।
પરમયોગબલેન વશીકૃતં સહજસિદ્ધમહં પરિપૂજયે ॥૨॥

મન્ત્ર :— ૐ હ્રીં શ્રીં પરમપુરુષાય પરમેશ્વરાય જન્મજરામૃત્યુ-
નિવારણાય શ્રીમતે જિનેન્દ્રાય લાભાન્તરાયોચ્છેદનાય પુષ્પાણિ
યજામહે સ્વાહા ॥

સુગતિદાતા પુષ્પના, થોકે કરો પુજન;
મન ગુણસંગી સૌરભે, રહી જનમનસદન. ૧
વિધિધટિત માલા થકી, હળવાં કર્મ વિરોધી;
યોગબળે મન વશ કરી, પુણે સિદ્ધ સુખોધિ. ૨

*

પરમપુરુષ પરમેશ્વરા, જન્મ મરણ અજ્ઞાન;
ઉચ્છેદે તે વીરને, પુષ્પપુણ બહુમાન. ૩

ચોથી ધૂપપૂજ

કુ હા

કર્મકઠિન કઠ દાહવા, ધ્યાન હુતાશન યોગ
ધૂપે જિન પૂજ દહો, અંતરાય જે ભોગ. ૧

[લાભાંતરાય પછી ભોગાંતરાયની વાત કવિશ્રી કથે છે. આ કઠિન કર્મરૂપી કાષ્ઠપુંજને ભસ્મ કરવા માટે ધ્યાનરૂપી અગ્નિ જરૂરી છે. એ માટે જિનેશ્વર પ્રભુની ધૂપપૂજ કરી ભોગાંતરાયને પ્રજ્વળી નાખો.]

એક વાર જે ભોગમાં, આવે વસ્તુ અનેક;
અશન, પાન, વિલેપને, ભોગ કહે જિન છેક. ૨

[અંતિમ ભગવાન મહાવીરસ્વામી કહે છે કે જે વસ્તુ એક વાર ઉપયોગમાં આવે—જેમ કે ભોજન, પાણી, ચંદનાદિના લેપ વગેરે અનેક વસ્તુઓ—તે બધી ભોગમાં લેખાય છે.]

૪

ઢાળ

બાળ બાળ બાળ ભૂલ્યો બાળ !
ભોગ વિધન ધન ગાળ, ભૂલ્યો બાળ !
આગમજ્યોત ન તાળ, ભૂલ્યો બાળ !
કર્મકુટિલ વશ કાળ, ભૂલ્યો બાળ !
સાહિબ ! સુણ થઈ રાળ, ભૂલ્યો બાળ !

[રે ! સંસારની બાળમાં મેં ખોટા પાસા ઢાળ્યા, હું હાર્યો, હું
રમત ચૂક્યો !

ભોગાંતરાય કર્મનાં વાદળો ગર્જરવ કરી રહ્યાં, ને એમાં મારી
આગમજ્યોત-જ્ઞાનધ્યાન-અંખવાઈ ગયાં ! હું જગતનું ડહાપણ
ડોળનારો-કાળ જેવો-પણ વાંકાં કર્મને કારણે ભૂલ્યો ને સંસારની
બાળમાં હું ચૂક્યો-હું હાર્યો.

હે મારા દેવ ! મારી વીતકકથા પ્રસન્ન મુખે સાંભળ !]
કાળ અનાદિ ચેતન રઝળે, એક વાત ન સાળ;
મયણાભયણી ન રહે છાની, મળિયા માત-પિતાળ.

ભૂલ્યો બાળ૦ ૧
અંતરાય-યાનક સેવનથી, નિર્ધન ગતિ ઉપરાળ;
કૂપની છાયા કૂપ સમાવે, ઈચ્છા તેમ સવિ ભાંજ,
ભૂલ્યો બાળ૦ ૨

[ઉજ્જૈની નગરી છે. પ્રજાપાલ રાજા છે. એ રાજાને બે દીકરીઓ છે: એકનું નામ સુરસુંદરી. બીજાનું નામ મયણાસુંદરી. રાજાએ બંને કુંવરીઓને સારા શિક્ષકો પાસે ભણાવી. એક વાર ભણતરની પરીક્ષા કરતાં રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો: રે બેટીઓ! જગજિવાડણુદ્ધાર કોણુ?'

સુરસુંદરી કહે: 'એક રાજા ને બીજાને મેઘ.'

સુંદરી કહે સાચું પિતા રે, એહમાં કિશ્કે સંદેહ;
જગ જિવાડણુ દોય છે, એક મહીપતિ દુજે મેહ!

પિતાને ગર્વ થયો. મયણાસુંદરી પિતાનો ગર્વ ગાળવા બોલી:

પિતાજી! મ કરો ન્હૂઠ ગુમાન! એ ઋદ્ધિ અથિર નિદાન!
સુખ-દુઃખ સહુએ અનુભવે રે, કેવલ કર્મ પસાય,
અધિકું આશુ ન તેહમાં રે, કીધું કોણે ન જાય.

રાજાને ખૂબ ગુસ્સો ચઢ્યો. સુરસુંદરીને સારા ઠેકાણે પરણાવી અને મયણાને એક કાઢિયા સાથે પરણાવી દીધી. જા રે છોકરી, તારાં કર્મને રો!

કર્મની ગતિ ગહન છે. મયણાને ભગવાન સિદ્ધચક્રના પ્રતાપે કાઢિયો પતિ નીરોગી થયો, ને બુદ્ધિબળ ને બાહુબળથી રાજા શ્રીપાલ તરીકે પડકાયો. સુરસુંદરીના પતિનું રાજ ગયું. બન્ને દેશ-પરદેશ રખડવા લાગ્યાં, નટ-નટીનો ધંધો કરીને પેટ ભરવા લાગ્યાં.

એક દહાડો મયણાસુંદરીના આંગણમાં બંને નાચવા આવ્યાં. નટે તો નાટારંભ કર્યો, પણ નટી જીભી થાય નહિ, ચોધાર આંસુડે રહે. બહેને બહેનને ઓળખી; બાથમાં ઘાલીને આશ્વાસન આપ્યું, કહ્યું: 'સુખ કે દુઃખ કર્મનાં પરિણામ છે. ઉદ્યે દુઃખી ન થઈએ. અનાદિ કાળથી એતન રાય-રંક થતો રહ્યો છે, ને એ કંઈ હંમેશા સાટે રાય કે રંક રહેતો નથી. કર્મ પ્રમાણે ગાડાના પૈડાની જેમ ગતિ રૂપાં કરે છે.'

સુરસુંદરી બોલી : અંતરાય કર્મના કરવાથી અમારી નિર્ધન ગતિ થઇ. કૂવાની છાયા કૂવામાં જ રહે, એમ અમારા સર્વ સારા મનોરથો વ્યર્થ થયા છે.]

નૈગમ એક નારી ધૂતી પણ, ઘેબર ભૂખ ન ભાંગી;
જમી જમાઈ પાછો વળિયો, જ્ઞાનદશા તવ જાગી.

ભૂલ્યો ખાજી ૩

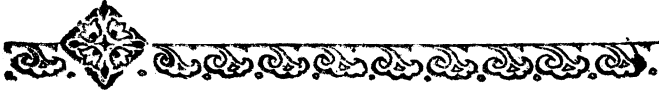
[એક વણિકે ઘેબર ખાવાની ઇચ્છાથી એક ગ્રાહક સ્ત્રીને છેતરી અને પૈસા કમાણા. એ પૈસાથી ઘેબર લાવ્યો. પોતે જમવા બેસે તે પહેલાં જમાઈ આવ્યો. સાસુએ તમામ ઘેબર જમાઈના લાણુમાં પીરસી દીધાં. વાણિયાને તો જે રોજ મળતું હતું તે મળ્યું; ત્યારે તેને પોતાના કર્મનું લાન થયું. રળિયા ગઢવી ક્યાં ગયા'તા ? તો કહે, 'ઘેરના ઘેર અને ભઈડકાભેર.' રે! કર્મ વિના કંઈ નવ મળે, કરો કાટિ ઉપાય!]

કબાડી કષ્ટે ધનપતિ થાવે, અંતરાય ફળ આવે;
રોગી પરવશ અન્ન-અરુચિ, ઉત્તમ ધ્યાન ન ભાવે.

ભૂલ્યો ખાજી ૪

[કોઇ વાર અતિ કષ્ટ સહન કરીને માનવી શ્રીમંત થઇ જાય, પણ ભોગાંતરાય કર્મનો ઉદય થતાં, રોગી થઇને પરવશ થાય, કાં અન્ન ખાવા પર અરુચી થાય. ઉત્તમ રસવતી જ ન ભાવે. કોદરા-કળથીજ ખાવાં પડે. અહીં મમ્મણુ શેઠનું દષ્ટાંત આપી શકાય. (આ દષ્ટાંત આગળ આવશે.) ન ખૂટે તેવું ખજાને ધન હોવા છતાં તેને તેલ ને ચોળા સિવાય બીજું ધાન્ય પચતું જ નહિ.]

ક્ષાયિક ભાવે ભોગની લખ્ધે, પૂજા ધૂપ વિશાલા;
'વીર' કહે ભવ સાતમે સિધ્યા, વિનયધર ભૂપાલા.

ભૂલ્યો બાળ ૦ પ

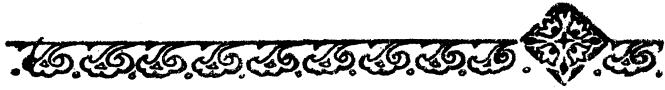
અતિ ઉત્તમ ધૂપપૂજા કરીને, ભોગસંપદા ક્ષાયિક ભાવે પ્રાપ્ત થાય તેમ ભાવના ભાવું છું. કવિશ્રી કહે છે કે, વિનયધર નામનો રાજવી આવી પૂજા કરવાથી સાતમે ભવે સિદ્ધિ પામ્યો.

રાજાની રાણીને કુંવર આવ્યો. જ્ઞેશીડા જ્ઞેશ જ્ઞેવા આવ્યા. જ્ઞેશી કહે, 'રાજાજી! આ કુંવરથી તમને લેણું નથી.' રાજા ગુસ્સે થયો. દશ દિવસના દીકરાને જંગલમાં લઈ જઈને મરવા મૂક્યો!

આકાશમાં જીડે એક ભારંડ પંખી! એણે બાળકને દીકું અને ચાંચમાં લીધું. આકાશે જીડ્યું, પણ નસીબજોગે બાળક ચાંચમાંથી છૂટી ગયું.

વનવગડો. એમાં અંધારો ફૂલો-અનેક વટેમાર્ગ જતાં-આવતાં પડે એવો. એક વટેમાર્ગ એમાં પડેલો. એની ઉપર જ ભારંડ પંખીની ચાંચમાંથી પેલો રાજકુમાર પડ્યો-બરાબર છાતી પર!

પણ બાળકનો ચહેરો પ્રેમાળ. તેજ રાજવંશી. પેલા વટેમાર્ગને પ્રેમ થયો. પ્રાણીમાત્ર પૂર્વકર્મના યોગે પ્રીતિ-અપ્રીતિ પામે છે. જે પિતા હતો એણે અપ્રીતિ દાખવી, ને જે કંઈ સંબંધમાં નહોતો તેણે પિતાવત પ્યાર દાખવ્યો. પેલો ફૂવામાં રહેલો પુરુષ પિતાની જેમ એની રક્ષા કરવા લાગ્યો, પણ બાળક ભૂખ્યો થયો, રોવા લાગ્યો. એની સાથે પેલો અસહાય વટેમાર્ગ પણ રોવા લાગ્યો.

સુખંધુ નામે સાર્થવાહ. પોઠ ભરીને ત્યાંથી જાય. રસ્તે પાણી માટે ફૂવા પાસે ગયો. રુદ્ધન સાંભળ્યું ને બાળક તથા પેલા પુરુષને બહાર કાઢ્યા. બંનેને ખવરાવ્યું-પીવરાવ્યું. પેલો મુસાફર સાર્થવાહને કહે, ‘આ બાળક તેજસ્વી છે. તમે તેને ઉછેરો, કળવો. પ્રેમ એવો ન હોવો જોઈએ કે પોતાનાં પાછાં પાડે!’

સાર્થવાહને સંતાન નહોતું. મુસાફરને ખૂબ ધન આપ્યું, અને બાળકને લીધો પોતાની પત્નીને સોંપ્યો. બાળકનો વિનય જોઈ જતે દહાડે એનું નામ વિનયંધર રાખ્યું.

વિનયંધરને સારી સોબત થઈ, મુનિજનોનો પરિચય થયો. મુનિજનો કહે : ‘પ્રભુચરણમાં-પ્રભુસેવામાં માણસનો ઉદ્ધાર છે.’

વિનયંધર પ્રભુ સેવામાં લાગી ગયો. એક વાર લાખેણો ધૂપ આવ્યો. વેચે તો અતિ અમૂલ્ય ભાવ મળે. પણ વિનયંધર તો ધૂપ લઈ, ધૂપદાણામાં ભરીને પ્રભુ પાસે ગયો, ને અભિગ્રહ કર્યો કે ધૂપ જલે ત્યાં સુધી પ્રભુ સન્મુખ કાયોત્સર્ગે ઊભા રહેવું. તાકડે સર્પ આવ્યો. ભરડો નાખ્યો, પણ વિનયંધર વ્રતમાંથી ન ચળ્યો. એ સર્પ કોઈ દેવતા હતો. એણે વિનયંધરને ગારુડી મંત્ર આપ્યો.

રત્નરથ નામે રાજા. લાનુમતી નામે કન્યા. બાગમાં ફરતાં કન્યાને કાળોતરો નાગ ડસ્યો ભલભલા. ગારુડીથી વિષ ન ઊતરે. એ વખતે વિનયંધર ત્યાંથી નીકળ્યા. એ કહે, ‘રાજકન્યાને હું જીવિત આપીશ.’ રાજા કહે, ‘તો હું તને અર્ધું’ રાજપાટ આપીશ.’ વિનયંધરે મંત્ર લખ્યો. કન્યા ખેડી થઈ ને ખોલી : ‘જેણે મને પ્રાણ આપ્યા, એને આ પ્રાણ અર્પણુ!’

રાજા કહે, ‘પહેલી કુળ પરીક્ષા કરો.’ તપાસ ચાલી. બધો મેળ મળી ગયો. વિનયંધર પોતાનપુરનો રાજકુંવર નીકળ્યો. લક્ષ થયાં.

વિનયંધર હવે પિતા સામે ચડ્યો. લયંકર યુદ્ધ થયું, પણ જાણકાર યક્ષોએ સમાધાન કરાવી ઝોળખાણ કરાવી. રાજા કહે, રે! મેં ‘કેવું અકાર્ય’ કર્યું!’ પુત્ર પાટું મારે તો એના પગને પાયલ ખાંધવા ઘટે અને હું તો એને ઘાયલ કરવા નીકળ્યો. હવે હું દીક્ષા લઈ પ્રાયશ્ચિત્ત કરીશ!’ ‘વિનયંધર કહે: ‘પિતાજી! હું કુપુત્ર ઠર્યો, નરકમાં મને દામ ન મળે. તમારા વૈરાગ્યનું નિમિત્ત હું બન્યો, મારા વૈરાગ્ય માટે તમે નિમિત્ત બન્યા ધિક્ક રાજલક્ષ્મી!’ બંને જણાએ દીક્ષા લીધી.

વિનયંધર કાળક્રમે ગુજરી ગયો. મરીને ધૂપસાર નામનો વ્યવહારિઓ થયો. શરીરમાંથી મૃગમદ્દની-કસ્તૂરીની સુગંધ છૂટે. રાજરાણીઓ અને નગરલોકો એની વાહવાહ કરે. નગરના રાજાએ ઇર્ષ્યાથી એના દેહ પર અશુચિનું લેપન કરાવ્યું.

જ્ઞાની મુનિજનોએ ધૂપસારની અશુચિની શુચિ કરીને રાજા તથા ધૂપસારને પૂર્વલવના પિતા-પુત્ર બતાવ્યા. પિતા માફી માગવા લાગ્યો.

ધૂપસાર કહે, ‘હે રાજેન્દ્ર! આપનો દોષ નથી. દોષ પૂર્વે કરેલાં શુભાશુભ કર્મોનો છે,’ મોટા મનનો ધૂપસાર સાતમે લવે સિદ્ધિ વર્યો.]

કાવ્યમ્ ।

અગુરુમુખ્યમનોહરવસ્તુના સ્વનિરુપાધિગુણૌધવિક્ષયિના ।
 પ્રભુશીરસુગન્ધસુદેતુના રચય ધૂપનપૂજનમર્હતઃ ॥૧॥
 નિજગુણાક્ષયરૂપસુધૂપનં સ્વગુણઘાતમલપ્રવિકર્ષણમ્ ।
 વિશ્વદબોધમનન્તસુત્વાત્મકં સહજસિદ્ધમહં પરિપૂજયે ॥૨॥

મન્ત્ર :— ૐ હ્રીં શ્રીં પરમપુરુષાય પરમેશ્વરાય જન્મજરામૃત્યુ
 નિવારણાય શ્રીમતે જિનેન્દ્રાય મોગાન્તરાયદહનાય ધૂપં યજામહે
 સ્વાહા ॥

નિરુપાધિક નિજ ગુણ કરે, અગરુ ધૂપ સુગંધ;
 વપુ સુવાસી ધારવા, ખેવો ધૂપ અરિહંત. ૧

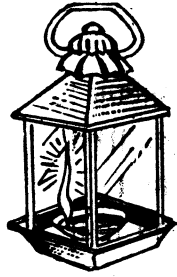
નિજ ગુણઘાતક કર્મને, વારે અક્ષય શુચિ ધૂપ;
 અનંત સુખ વિખોધકર, પૂજું સિદ્ધ સુરૂપ. ૨

પરમપુરુષ પરમેશ્વરા, જન્મ મરણ અજ્ઞાન;
 ઉચ્છેદે તે વીરને, પૂજું સિદ્ધ ધૂપધાન.

પાંચમી દીપકપૂજા

દોહા

ઉપભોગ-વિધન પતંગિયો, પડત જગત જયું જ્યોત;
ત્રિશલાનંદન આગળે, દીપકનો ઉદ્દ્યોત. ૧

[હવે ઉપભોગાંતરાયની વાત આવે છે.

દીપ જ્યોતિમાં પડીને જેમ પતંગિયું લસમ થાય છે, એમ અમે હાલાંતરાયણ પતંગિયાના નાશ માટે વીર પ્રભુ સામે દીપકનો પ્રકાશ કરીએ છીએ.]

ભોગવી વસ્તુ ભોગવે, તે કહીએ ઉપભોગ;
ભૂપણ, ચીવર, વલ્લભા, ગેહાદિક સંયોગ. ૨

[જે વસ્તુઓ એક વાર ઉપયોગમાં લીધા પછી પશુ વારંવાર લેવી પડે તે ઉપભોગ કહેવાય. આમાં અલંકાર, વસ્ત્ર, વલ્લભા અને ઘર તથા ઘરવખરીનો સમાવેશ થાય છે.]

પ

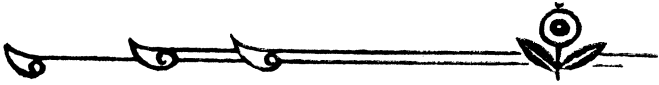
ઢાળ

વંદના, વંદના, વંદના રે,
જિનરાજકું સદા મોરી વંદના.
ઉપભોગ અંતરાય હઠાવી,
ભોગી પદ મહાનંદના રે; જિન૦
અંતરાય ઉદયે સંસારી,
નિરધન ને પરછંદના રે. જિન૦ ૧

[શ્રી. જિનેશ્વર દેવને મારી ત્રિવાર-ત્રિવિધ વંદના હો! ઉપ-
ભોગાંતરાયનો નાશ કરીને તેઓ મોક્ષપદના ભોગી બન્યા છે. અંતરાય-
ઉપભોગાંતરાયના ઉદયથી સંસારી જીવો દરિદ્રતાને પામે છે, ને
શુભામ બને છે.]

દેશવિદેશે ધર ધર સેવા,
ભીમસેન નરિંદના રે. જિન૦
સુણિય વિપાક સુખી ગિરનારે,
હેલક તેહ મુણીંદના રે; જિન૦ ૨

[ભીમસેન નામે નરેન્દ્ર અંતરાય કર્મના ઉદયથી દેશ-વિદેશ
રહ્યો. ઠામઠામ નોકરી કરી, તોય સુખી ન થયો. ગિરનાર પર્વત
પર એક મુનિ મળતાં તેને જ્ઞાન થયું કે સાધુજનની આશાતનાનું
આ ક્ષણ છે.]

કથા એવી છે કે ભીમસેન નામે રાજકુમાર હતો. તે શ્રાવસ્તી નગરીના રાજ વજ્રસેનનો પુત્ર હતો. તેને જિનવલ્લભ નામે નાનો ભાઈ હતો. જુવાની આવી ને ભીમસેન જુવાનીની કળાઓમાં નહિ પણ સર્વ અવકળાઓમાં પ્રવીણ થયો. પ્રજા રાજ પાસે રાવે ગઈ. રાજ્યે કુંવરને ઘણો સમજાવ્યો, પણ ભીમસેન સમજ્યો નહિ. આખરે તેને જેલમાં પૂર્યો.

ભીમસેન જેલમાં રહી કાવતરાં કર્યાં; કારાગારમાંથી છૂટ્યો ને સહુ પ્રથમ પોતાનાં માતપિતાને હણ્યાં. સિંહાસન પર ચડી બેઠો; દુષ્ટ્યોનો દાસ બની રહ્યો. આખરે તેનાથી કંટાળી સામંતાએ બળવો કરી, ભીમસેનને સિંહાસન પરથી ઉતારી તેના ભાઈ જિનવલ્લભને ગાદીએ બેસાડ્યો.

ભીમસેન ઠેરઠેર ભટકવા લાગ્યો, એક માળાને ત્યાં નોકરીએ રહ્યો. ફૂલોની ચોરી કરતાં પકડાયો ને સાંથી કાઢ્યો. એક વેપારીના વહાણે ચડ્યો. વહાણ ખરાબે ભરાયું.

સાહસિક ભીમસેન પર્વત પર ચડી પંખીઓને ઉડાડી પવન ચાલુ કર્યો, તો વહાણ આલ્યાં ગયાં ને પોતે એકલો રહ્યો. ત્યાંથી સમુદ્રમાં પડ્યો. એક મગરની પીઠ પર રહીને સાગર તર્યો. ત્યાં એક ત્રિદંડી સાધુ મળ્યો. એણે રત્નની ખાણ બતાવી. ભીમસેન ખાણમાં જતરી રત્ન લઈ આવ્યો. બીજી વાર જતર્યો, એટલે ત્રિદંડી સાધુ દોરડું કાપી, રત્નો લઈ નાસી ગયો.

ભીમસેન મહામહેનતે ખાણમાંથી બહાર નીકળ્યો. એક નગરમાં ગયો. ત્યાં એક વેપારીની વખાર પર ચોકી કરવા રહ્યો. ચોરીમાં પકડાયો. ચોરને શૂળાની સજા થતી. ત્યાંથી માંડ માંડ છૂટ્યો. પાસેનું બધું લૂંટાઈ ગયું. હવે તેને નિશ્ચય કર્યો કે ગિરનાર પર જઈ

ભૈરવજપ (ટેકરા પરથી પડીને મરી જવું) આવો. આ વખતે ગિરનાર પર એક મુનિ મળ્યા. તેઓએ કહ્યું: ‘સંસારનાં દુઃખઃકલેશ ઉપભોગાં-તરાયનું કૃણ છે. એનાથી મૂંઝાવું નહિ. આત્મહત્યા કરી દેહથી છૂટીશ, પણ કર્મથી નહિ છૂટી શકે. કર્મથી છૂટાય તેમ કર! આ ભૂખ-તાપ-તૃષ્ણા તારાં કરેલાં કર્મનાં કૃણ છે. પરલવમાં તું રાજા હતો-શિકારે ચડેલો. એક હરણ તારા હાથમાંથી છટકી ગયું. તેં ધ્યાનમગ્ન મુનિને દિશા પૂછી. એ શું દિશા બતાવે? તેં ગુસ્સે થઈ મુસ્કેટાટ બાંધ્યા. અઢાર ઘડી એ બંધન રહ્યાં. તેને અઢાર વર્ષનો અંતરાય લાગ્યો.’

ભીમસેને પૂછ્યું: ‘એ સમય ક્યારે પૂરો થશે?’

મુનિ કહે, ‘નજીકમાં જ છે. જા, લગવાન નેમનાથની અમર સુધા જેવી વાણીનો આસ્વાદ કર!’ ભીમસેન લગવાનની પરિષદમાં ગયો, તેમનો અનુરાગી થયો, ને તપ-સ્વાધ્યાય દ્વારા કર્મ બપાવવા લાગ્યો.

એક દહાડો તેનો લાઘ રાજા જિનવદ્સલ સંઘ સાથે રૈવતાચલની યાત્રા કરવા અને બાવીશમા તીર્થાંકરને વાંદવા આવ્યો. એણે પોતાના વડીલ બંધુને જોયા. બંને બાથ ભીડીને મળ્યા. નાના લાઘએ મોટા લાઘને ગાદી સંભાળી લેવા કહ્યું,

ભીમસેન નાના લાઘના આગ્રહથી રાજધાનીમાં ગયો, રાજા થયો. ઘણાં વર્ષ રૂડી રીતે સ્વર્ત્તવ્ય આચરી, ન્યાયથી પ્રજાનું પાલન કર્યું. ને આખરે રૈવતાચલ પર આવી સાધુ થયો, ને આત્મકલ્યાણ સાધ્યું.]

બાવીસ વરસ વિયોગે રહેતી,

પવનપ્રિયા સતી અંજના રે; જિન૦

નળ-દમયંતી, સતી સીતાજી,

બદ્માસી આકંઠના રે. જિન૦ ૩

[મહાસતી અંજના-પહેલાં પતિ સાથે વિક્ષેપ, પછી એકાએક પતિનું મિલન, ગર્ભધારણ અને પતિનું પરદેશગમન, સાસુ-સસરાની વહુ પર આશંકાને ધરનિકાલ-આ રીતે સતી અંજનાને પતિનો બાવીશ વર્ષ વિયોગ રહ્યો !

રાણી દમયંતીને પણ નલરાજ્યએ જીમટામાં રાજપાટ ઢાર્યા પછી જંગલમાં એકલી છોડી દીધી અને વર્ષોનો વિયોગ રહ્યો.

સતી સીતાને પણ રાવણ હરી ગયો; ને છ માસ સુધી પતિના વિરહમાં જૂરવું પડ્યું.]

મુનિવરને મોદક પડિલાલી,

પછી કરી ઘણી નિંદના રે; જિનં

શ્રેણિક દેખે પાઉસ નિશિચે,

મમ્મણુ શેઠ વિડંબના રે. જિનં ૪

[રાજગૃહી નામની નગરી હતી. શ્રેણિક નામે રાજા હતો. ચેલણા નામે રાણી હતી.

વર્ષાની ઋતુ હતી. ઝરમર ઝરમર વરસાદ વરસતો હતો. ગર્જના કાન ફાડી નાખતી હતી. વીજળી આંખ આંધળી કરતી હતી. નીચે નદી હતી. નદીમાં પૂર આવ્યું હતું. રાજા-રાણી ગોખે ખેડાં હતાં.

રાજાએ કહ્યું : ‘રાણી ! મારા રાજમાં કોઈ દુઃખી નથી !’

આ વખતે રાણીએ નદીના પટ પર કોઈ માનવીને જોયો. એ પૂરમાં પડીને, નદીમાં તણાતાં લાકડાં જનના જોખમે ને અતિ શ્રમે, બહાર ખેંચી કાઢતો હતો.

રાણી કહે, ‘જુઓ ! પેલો રહ્યા દુઃખી ! આવા ખરાબ વખતે,

જીવનું જોખમ ખેડી નદીમાંથી લાકડાં કાઢનાર સુખી કે દુઃખી ?

રાજાએ તરત ચોકીદારને મોકલ્યો : ‘જા એ માણસને બોલાવી લાવ ! એનાં દુઃખ હું કાપીશ.’

ચોકીદાર એ માણસને લઈને તરત પાછો આવ્યો. એ માણસે કહ્યું : ‘રાજા ! મારી પાસે બે બળદ છે. એકને શિંગડું નથી. શિંગડા માટે મહેનત કરું છું.’

રાજા કહે, ‘હું શિંગડું કરાવી આપીશ.’

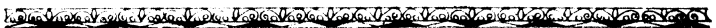
માણસ કહે, ‘આપ પ્રથમ મારા બળદ જીઓ. પછી શિંગડું કરાવી આપવાની હિંમત કરજો.’

સવારે રાજાને તેડું આવ્યું. રાજા ગયો. જોયું તો નગરના શ્રેષ્ઠી મમ્મણશેઠનું ઘર ! મમ્મણશેઠને જોતાં જ રાજા શ્રેણિક ઓળખી ગયા કે આજ રાતવાળો માણસ.

મમ્મણ શેઠ રાજાને પોતાના ખજાનામાં લઈ ગયો. ત્યાં બે બળદ હતા. સાવ સોનાનાં શિંગડાં; હીરા-માણિકથી જડેલાં, એક બળદની કિંમત લાખો રૂપિયા હતી.

મમ્મણ શેઠ કહે, ‘બીજા બળદનું એક શિંગડું ખાંડું છે. એ પૂરું કરવા કાળી રાતે મજૂરી કરું છું : હું ફક્ત તેલ-ચોખા ખાઉં છું; મિષ્ટાન્ન ખાનારને મૂર્ખ કહું છું. ને હું એકલો મહેનત કરતો નથી : મારા દીકરાને પરદેશ રાખું છું. ફક્ત તેમનું કમાયેલું ધન ઘરમાં રાખું છું. ચમડી તૂટે તો એ નવી આવે, પણ દમડી તૂટે તો એ નવી ન આવે !’

રાજા શ્રેણિકને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું. તેણે ભગવાન મહાવીરને પ્રશ્ન કર્યો, ‘આ જીવનો કેવો કર્મવિપાક ?’

ભગવાન બોલ્યા : ‘પૂર્વભવમાં મુનિ-અતિથિને ભિક્ષામાં મોઢક વહોરાવ્યા. પછી પોતે મોઢક ખાધા. મીઠા લાગ્યા, એટલે મુનિ પાસેથી પડાવી લેવાની ભાવના કરી. પાછા ન મળ્યા એટલે અફસોસ કર્યો. એ વખતનાં કર્મ આ ભવમાં ફળ્યાં.]

ધર્મ સંસાર વિડંબન દેખી,

ચાહું ચરણ જિનચંદના રે; જિન૦

ચકવી ચાહે ચિત્ત તિમિરારિ,

ભોગી ભ્રમર અરવિંદના રે. જિન૦ ૫

[દુનિયાની આ દુઃખવિડંબના જોઈ હું જિનેશ્વરદેવનું શરણ ચાહું છું. મારો અભિલાષ જેમ ચકવી ચંદ્રને ઈચ્છે અથવા જેમ ભોગી ભ્રમરો કમળને ચાહે તેવો ઉત્કટ છે.]

જિનમતી ધનસિરિ દોય સાહેલી,

દીપકપૂજા અખંડના રે; જિન૦

શિવ પામી તિમ ભવીપદ પૂજે,

શ્રી ‘શુભવીર’ જિણંદના રે. જિન૦ ૬

[જિનમતી અને ધનશ્રી નામતી બે સખીઓ દીપકપૂજા કરવાથી મોક્ષને વરી હેમપુર નગર. મકરધ્વજ રાજા. કનકમાલા રાણી. આ રાણીને એક શોક્ય. નામ દદમતી. રાણી કનકમાલા દદમતીને ચાહે, પણ રાજાનું મન કનકમાલામાં. દદમતી એને દીઠે ગમે નહિ.

દદમતી સંતાપમાં ને ક્રોધમાં જીવી અને મરી. મરીને વ્યંતરી થઈ. વ્યંતરી થઈને કનકમાલાને હેરાન કરવા લાગી. પણ કનકમાલા

કદી વ્યંતરીને દોષ ન દે. એ પોતાનાં પૂર્વ કર્મને દુઃખનું કારણ માને!

કનકમાલા જેમ સરસતા બતાવે, દદમતી એમ વિશેષ ઢાપે ભરાય. એક દહાડો ભયંકર સર્પને મૂક્યો, પણ સર્પ પણ પોતાનો દંશ દેવાનો સ્વભાવ ભૂલી એનો ભક્ત થઈને ખેડો.

આખરે વ્યંતરી પ્રગટ થઈને વચન માગવા કહ્યું. કનકમાલા કહે ‘મને સાચું જ્ઞાન આપનાર જગદ્ગુરુનું એક મંદિર, નિર્માણ કરી દે’

વ્યંતરીએ પ્રભુમંદિર નિર્માણ કરી દીધું. આ મંદિરના ગોખે ચડીને કનકમાલા એક ઉત્તમ ઋષભપ્રાસાદનાં રોજ દર્શન કરે. આ ઋષભપ્રાસાદ અલૌકિક હતો. એનું તળિયું સ્ફટિકના શિલાતલથી રચેલું હતું. એની થંભાવલી સુવર્ણ, મણિ ને રત્નોની હતી. કમલની શત પાંખડીઓની જેમ કલાકારીગરીથી એ દિવ્ય બનેલું હતું. એની ધ્વજમાલા સુવર્ણદંડથી યુક્ત હતી. એ સુવર્ણદંડ પર એક રત્નદીપ હતો. એનો અવિરત પ્રકાશ ભવિકાનાં હૈયાને અજવાળતો.

કેટલેક દિવસે કનકમાલાને કેટલાક અદૃશ્ય અવાજો કર્ણગોચર થવા લાગ્યા. અન્યની જેમ એ ભયભીત ન બની; પણ શાંતિથી અવાજ સાંભળવા લાગી. એ અવાજ કહેતા હતા :

‘રે કનકમાલે! દીપદાનનું આ ફળ છે. સુવર્ણ, મણિ, ને રત્નમાં મોહ ન પામીશ. જ્ઞાન, દર્શન ને ચારિત્ર રૂપી રત્નોને સ્વીકાર!’

કનકમાલા આ માટે એક જ્ઞાની મુનિરાજને મળી. મુનિરાજે ખુલાસો કરતાં કહ્યું :

‘મેઘપુર નગર. મેઘરાજ. સુરદત્ત શેઠ. એને ઘેર શાલવતી પત્ની. શેઠને જિનમતિ નામે પુત્રી. એ પુત્રીને ધનશ્રી નામે સખી!’

બંને સખીઓ એકબીજાનાં સુખે સુખી, દુઃખે દુઃખી !

જિનમતિ રાજ પ્રભુ સમીપે જાય. ચોખ્ખા ઘીનો દીવો કરે,
ધનશ્રી ટીકા કરે ને કહે, ‘સખી ! આ ઘી ખાવામાં
વાપર. આ પ્રમાણે નિરર્થક વ્યય ન કર !’

જિનમતિ કહે, ‘પશુવૃત્તિ હંમેશાં પિંડપોષક હોય છે. જે સારું
તે પોતાના ઉપયોગ માટે. આ સ્વાર્થી લાવના છે. લાવના લવનાશિની
છે. આ દીપ આપણી માનવલાવનાને શુદ્ધ કરવાનું પ્રતીક છે.’

ધનશ્રી કહે, ‘દીપપૂજનનું ફળ શું ?’

જિનમતિ કહે, ‘લકિતરૂપ દીપ પાપરૂપ પતંગિયાને બાળીને
ભસ્મ કરે છે. ત્રણ કાળ ભગવાનને દીપદાન કરવાથી બુદ્ધિ નિર્માળ
થાય છે, દેહ નીરોગી બને છે ને વિવિધ લૌકિક અને અલૌકિક
રત્નો પ્રાપ્ત થાય છે !’

ધનશ્રીના અંતરમાં વાત વસી ગઈ. બંને ભકિતરસમાં નિમગ્ન
બની ગયાં. અંતે મૃત્યુ પામી દેવલોકમાં જન્મ્યાં. દેવી તરીકે એ
બંને દેવીઓએ પૃથ્વી પર ઋષભપ્રાસાદનું નિર્માણ કર્યું.

એ બે સખીમાં ધનશ્રી તે તું. તમેએ રચેલો ઋષભપ્રાસાદ
તે પેલો રત્નદીપવાળો દેવપ્રાસાદ. તારી સખી જિનમતિ દૂરંક
સમયમાં સ્વર્ગથી ચ્યંવી પૃથ્વી પર સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠીની પુત્રી સુદર્શના
તરીકે અવતરશે. તું જઈને એને પ્રતિબોધ પમાડજે !

અને ખરેખર ! તપાસને અંતે મુનિની વાણી સાચી પડી.
ધનશ્રીએ ત્યાં જઈ તેને પ્રતિબોધ આપ્યો. બંને સખીઓ ગૃહસ્થ

ધર્મ' ને પછી શ્રમણધર્મ' પાળી શાશ્વત સુખને પામી.

હે ભવ્ય લોકા ! તમે પણ શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્મા પદને પૂજો.]

કાવ્યમ્ ।

भवति दीपशिखा रिमोचनं त्रिभुवनेश्वरसद्गानि शोभनम् ।
स्वतनुकान्तिकरं तिमिरं हरं जगति मङ्गलकारणमान्तरम् ॥१॥
शुचिमनात्मचिदुज्ज्वलदीपकैर्ज्वलितपापपतङ्गसमूहकैः ।
स्वकपदं विमलं परिलेभिरे सहजसिद्धमहं परिपूजये ॥२॥

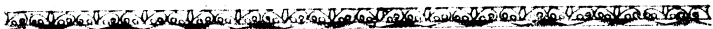
मन्त्र :— ॐ ह्रीं श्रीं परमपुरुषाय परमेश्वराय जन्मजरामृत्यु-
निवारणाय श्रीमते जिनेन्द्राय तूर्यबन्ध (उपभोगान्तराय) उच्छेदनाय
दीपं यजामहे स्वाहा ॥

દીપશિખા પ્રજ્વાલતાં, શોભે જિનમંદિર;
નિજ તનુને ઉજ્જવળ કરે, મંગલ કારણ ધીર. ૧

પાપપતંગ બળેબળે, કરવા આત્મ પ્રદીપ્ત;
નિર્માળ નિજ પદ કારણે, પૂજે સિદ્ધ સુતૃત. ૨

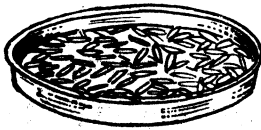

પરમપુરુષ પરમેશ્વરા, જન્મ મરણ અજ્ઞાન;
ઉચ્છેદે તે વીરને, દીપક દર્શન જ્ઞાન.

૬

અક્ષત

પૂજા

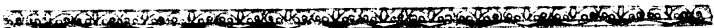
કુહા

વીર્યત્રિધન ધન પડળમેં, અવરાણું રવિ તેજ;
કાળ ગ્રીષ્મ સમ જ્ઞાનથી, દીપે આત્મ સતેજ. ૧

[વીર્યાંતરાયરૂપી વાદળોના ઘેરામાં આત્મારૂપ સૂર્યનું તેજ ઢંકાઈ ગયું છે—સૂરજ કર્મછાળડે ઢંકાયો છે: એ વાદળોને ગ્રીષ્મ ઋતુના સૂર્યના જેવા પ્રખર તાપરૂપ જ્ઞાનથી દૂર કરો, જેથી આત્મા સવિશેષ નૂરથી ચમકે!]

અક્ષત શુદ્ધ અખંડ શું, નંદાવર્ત વિશાળ;
પૂરી પ્રભુ સન્મુખ રહી, થુણિયે જગતદયાળ. ૨

[શુદ્ધ ને અણીશુદ્ધ ચોખ્ખાથી મોટો એવો નંદાવર્ત પૂરી-ચીતરી પ્રભુ પ્રતિમાની સામે રહી, એ જગતદયાળુની સ્તુતિ કરીએ.]

૪૨

૬

ઢાળ

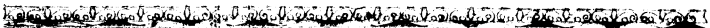
જિણુંદા પ્યારા, મુણીંદા પ્યારા;
દેખોરી જિણુંદા ભગવાન, દેખોરી જિણુંદા પ્યારા.

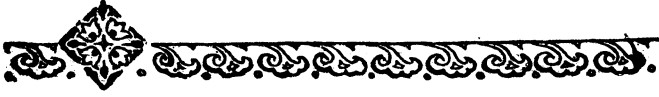
[મુનિઓમાં મહાન મુનીશ્વર, જિનોમાં પણ સર્વશ્રેષ્ઠ એવા પ્રિય
જિન ભગવાનને નીરખો ! તેમનાં દર્શન કરો !]

ચરમ પયડીકો મૂળ વિખરિયાં,
ચરમ તીરથ સુલતાન; દે૦
દર્શન દેખત મગન ભયે હૈ,
માગત ખાયક દાન. દે૦ ૧

[અંતરાય કર્મની પાંચ પ્રકૃતિઃએમાં વીર્યાંતરાય એ છેલ્લી પ્રકૃતિ.
એ પ્રકૃતિને મૂળથી ડામીને આપ શાસનના છેલ્લા નાયક થયા છો.
આપ શાસનનાયકનાં દર્શન કરીને અમે આપમય બન્યા છીએ,
અને આપની પાસે ક્ષાયિક ભાવે વીર્યગુણનું દાન માગીએ છીએ.]

પંચમ વિધનકા ખય ઉપશમસેં,
હોવત હમ નહીં લીન; દે૦
પાંગળ બળહીણા દુનિયામેં,
વીરો સાળવી દીન. દે૦ ૨

[પાંચમી પ્રકૃતિ-વીર્યાંતરાયના ક્ષયોપશમથી અમે રાજી થનારા નથી : કારણ કે જગતમાં એના જ કારણે જીવો અંગોપાંગથી લૂલાપાંગનાં ને કમળેર પેદા થાય છે. વીરા સાળવીનું પણ એમ જ બન્યું.]

હરિબળ ચક્રી શકે જ્યું બળિયે,
નિર્બળ કુળ અવતાર; દે૦
બાહુબલી બલ અક્ષય કીનો,
ધન ધન વાલીકુમાર. દે૦ ૩

[વીર્યાંતરાયના ઉદયથી વાસુદેવ, બળદેવ, ચક્રવર્તી અને ઈંદ્ર જેવા નિસ્તેજ થઈ નિર્બળ કુળમાં જન્મ લે છે : અને એના ક્ષયોપશમથી બાહુબલી જેવાને પણ અક્ષય શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે : ને વાલી જેવા પણ રાવણને બગલમાં ઘાલીને ફેરે છે. આ બધો આ પ્રકૃતિનો અને એના ક્ષયોપશમનો પ્રભાવ છે.]

સફળ ભયો નરજન્મ હમેરો,
દેખત જિન દેહાર; દે૦
લોહચમકે જ્યું ભગતિસેં હળિયે,
પારસ સાંઈ વિચાર. દે૦ ૪

[જિનેશ્વર ભગવાનનાં દર્શન થતાં, અમારો મનુષ્યજન્મ સફળ થયો. લોહું જેમ પારસ સાથે મળીને સુવર્ણ થઈ જાય : એમ આપ પરમાત્માની ભક્તિરૂપ પારસનો સ્પર્શ કરી અમારો તમારા જેવા થવાનો આશય છે.]

કીરયુગલ વ્રીહી ચંચુમેં ધરતે,
 જિનપૂજત ભયે દેવ; દે૦
 અક્ષતસેં અક્ષય પદ દેવે,
 શ્રી 'શુભવીર' કી સેવ. દે૦ ૫

[એક હતી પોપટી. એક હતો પોપટો. સુડા-સુડીની આ જોડ આંખાડાળે રહે. મીઠાં-મધુરાં ફળ ચાખે ને ટહુકા કરી આંખાવાડિયું ગળવે. એક વાર પોપટીને દોહદ થયો. એણે પોપટને કહ્યું,

‘રાજના શાલીધાન્યના ખેતરમાંથી મારા માટે ચોખાનાં માંજર લઈ આવ.’

પોપટ કહે, ‘રાજ નિષ્કુર છે. જે રાજ નિષ્કુર એના નોકરો સાત નિષ્કુર. રાજ બધાનું લે છે, પણ કોઈ એનું લે, તો કોપ કરે છે. પ્રિય પોપટડી! રખેવાળોની ગોફણનો ગોળો કારમો હોય છે.’

પોપટી કહે, ‘ધિક્ છે પતિ તરીકેના તારા જીવનને! પ્રિયાની ખાતર લોકો પ્રાણ પાથરે છે, તો તું થોડાક ચોખા નહીં લાવી શકે? ખરેખર, મારી સખીઓમાં હું જ્યારે વાત કરીશ ત્યારે મને આવો કાયર પતિ મળ્યો, માટે શરમ પામીશ. રે, તમે તમારા જીવને સાચવો. હું ગર્ભવતી છું. મારો દોહદ પૂરો નહિ થાય, તો હું મરણ પામીશ.’

પોપટને ચાનક ચડી. એ શાલીના ખેતરમાં ગયો. રૂપાળી શાલમાંજર લઈ આવ્યો. પોપટીને સંતાપી. શાલમાંજરની શી મીઠાશ! હવે તો એ હમેશનો ક્રમ થઈ પડ્યો.

રાજને આ ખબર પડી એણે ચોકીદારો મૂક્યા. પણ પોપટ ચતુર સુજન કોનું નામ! કોઈના હાથે એ ન પકડાયો. આખરે રાજએ પંખીને પકડવાની જાળ ગોઠવી.

એ જાળમાં ચતુર પોપટ પકડાઈ ગયો. રાજ કોપે ભરાયો હતો. તલવાર લઈને મારવા ધાયો. આ વખતે પોપટી વચ્ચે આવીને પડી અને બોલી :

રાજન! એ મારો પતિ છે. મારા કહેવાથી એણે આ કર્મ કર્યું છે. માટે મને દંડ દો.'

આસાંભળી રાજનો કોપ ઉતરી ગયો. એ પોપટ તરફ જોઈને બોલ્યો, 'રે પંખી ચતુર સુજન! પત્નીને ખાતર પ્રાણ આપનાર તારા જેવા મૂર્ખને મેં આજે જ જોયો!'

પોપટ કહે, 'હે રાજ! જે સ્ત્રી પતિ ખાતર પોતાની જન્મ-ભૂમિ, પોતાનાં જનક-જનની છોડી આપણને સ્વીકારે છે, તે ત્યાગ પાસે આ મસ્તક તો એક બિંબજન સમાન છે. હું એકલો કંઈ એવો નથી, આખી દુનિયા એવી છે. તમે કાં ભૂલી ગયા? તમારી પત્ની શ્રીદેવી ખાતર પ્રાણત્યાગ કરવા ચિતામાં બળી મરવા તમે જ તૈયાર થયા હતા. મનુષ્યની આ સ્થિતિ છે, તો અમ પંખીની કા ગતિ!'

રાજને જૂની વાત યાદ આવી, ને બંનેને છોડી મૂક્યાં. સાથે પોતાનું શાલીધાન્યનું ખેતર બક્ષિસ કર્યું!'

ફરી આંબાડાળે પોપટ ને પોપટી લહેરથી રહેવા લાગ્યાં. એકદા પોપટીએ બે ઈંડાને જન્મ આપ્યો. એ દિવસે આંબાડાળે રહેતી બીજી પોપટીએ એક ઈંડાને જન્મ આપ્યો.

પોપટીએ આ જોયું ને જ્યારે ખીજ પોપટી ચારા માટે ગઈ ત્યારે એ ઈંડું ત્યાંથી ઉપાડી લીધું. ખીજ પોપટી ચણ ચરીને પાછી આવી. જુએ તો માળો ખાલીખમ ! એ માતૃસ્નેહથી માથાં પટકવા લાગી.

પેલી પોપટીને દયા આવી અને ઈંડું પાછું હતું ત્યાં મૂકી દીધું. પણ મા-દીકરાનો વિયોગ કરાવવાથી દારુણ વિપાકવાળું કર્મ બાંધ્યું.

પોપટીના ઈડામાંથી બે બચ્ચાં પેદા થયાં. એ માતાની સાથે રહીને આનંદ કરવા લાગ્યાં. શાલીના ખેતરમાં દાણા ચણવા લાગ્યાં.

એ ખેતરની સામે એક દેવપ્રસાદ !

એ દેવપ્રસાદમાં અનેક લોકો દર્શન કરવા આવે, અને ભગવાન સામે ચોખ્ખાની ત્રણ ઢગલી કરે. આ બે બચ્ચાંઓને આ ક્રિયા ગમી ગઈ. તેઓ રોજ ચાંચમાં તાંદુલ લાવે, ત્રણ ઢગ રચે; ઢગ ન રચે ત્યાં સુધી એક પણ દાણો પેટમાં ન મૂકે !

આ ચારે પંખી ધીરે ધીરે પ્રભુલક્ષિમાં લીન બન્યાં. અને આખરે મરીને રાજ-રાણી તરીકે જન્મ્યાં. ત્યાં બાંધેલાં કર્મ ભોગવી; ચિત્ત ઉદાર રાખી જીવ્યાં. રાણી તે પોપટી. એ રાણી જ્યસુંદરીને પોતાના પુત્રનો વિરહ ભોગવવો પડ્યો. કરેલાં કર્મનાં ફળ ચાખવાં જ પડે છે. આખરે એ શાશ્વત સુખને પ્રાપ્ત થયાં. જે પ્રાણી એક તિલ માત્ર પણ ખીજને સુખ કે દુઃખ આપે છે; તે ફલદ્રુપ ભૂમિમાં વાવેલા ખીજની જેમ પરલોકમાં એવા જ ફળને પામે છે.

શુક પક્ષીઓને ત્રીજે ભવે મોક્ષ મળ્યું.

પોપટ-પોપટી જેવાં પંખી ચાંચમાં ચોખા લાવી પ્રભુની પૂજા કરવાથી દેવજન્મ પામ્યાં. શ્રી. શુભવીર પરમાત્માની પૂજા એવી છે. અક્ષતથી-ચોખાથી અક્ષત એવું મોક્ષપદ મળે છે.]

કાવ્યમ્ ।

ક્ષિતિતલેઽક્ષતશર્મનિદાનકં ગણિવરસ્ય પુરોઽક્ષતમણ્ડલમ્ ।

ક્ષતધિનિર્મિતદેહનિવારણં ભવપયોધિસમુદ્ધરણોદ્યતમ્ ॥૧॥

સહજભાવસુનિર્મલતણ્ડુલૈર્વિપુલદોષવિશોધકમજ્જલૈઃ ।

અનુપરોધસુબોધવિધાયકં સહજસિદ્ધમહં પરિપૂજયે ॥૨॥

મન્ત્ર :— ૐ હ્રીં શ્રીં પરમપુરુષાય પરમેશ્વરાય જન્મજરામૃત્યુ-
નિવારણાય શ્રીમતે જિનેન્દ્રાય વીર્યાન્તરાયદહનાય અક્ષતં યજામહે
સ્વાહા ॥

અક્ષય સુખ જગમાં કરે, અક્ષત પ્રભુ સન્સુખ;

ક્ષીણ શરીર નિવારતા, તારક ભવજલ દુઃખ. ૧

નિર્મળ ભાવે તંદૂલા, કરી શુદ્ધ સુમંગલા;

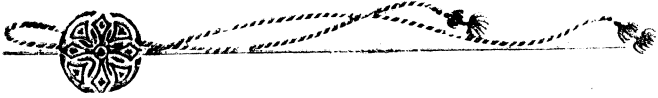
વિમલ બોધ વિધાયકા, સિદ્ધ પૂજે સુખદાયકા. ૨

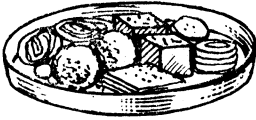
પરમપુરુષ પરમેશ્વરા, જન્મ મરણ અજ્ઞાન;

ઉચ્છેદે તે વીરને, ધરુ અક્ષત શુભવાન. ૩

૭

નૈવેદ્ય

પૂજા

દોહા

નિર્વેદી આગળ ધરો, શુચિ નૈવેદ્યનો થાળ;
વિવિધ જાતિ પકવાન શું, શાળિ અમૂલક દાળ. ૧

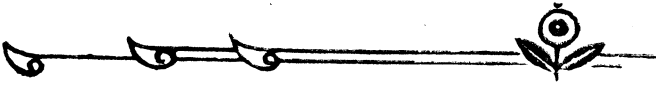
[વીતરાગ ભગવાનની આગળ જાતજાતનાં પકવાનથી ભરેલો ને
શાળી (ચોખા) અને દાલ સાથે પવિત્ર નિવેદ્યનો થાળ મૂકો.]

અણાહારી પદ મેં કર્યાં, વિગ્રહગૃહ્યે અણુંત;
દૂર કરો ઈમ કીજ્યે, દિયો અણાહારી ભદંત. ૨

[વિગ્રહગૃહિમાં અનેક વાર થોડા વખત માટે અણાહારીપણું પ્રાપ્ત
કયું; પણ તેવા ખંડિત અણાહારીપદની મને અપેક્ષા નથી. એક
અને અંતિમ અણાહારીપદ જે મોક્ષમાં છે તે મને આપો.]

૪૯

૭

ઢાળ

અખિયનમેં અવિકારા, જિણુંદા !
તેરી અખિયનમેં અવિકારા.

રાગદ્વેષ પરમાણુ નિપાયા, સંસારી સવિકારા; જિં
શાંતરુચિ પરમાણુ નિપાયા, તુજ મુદ્રા મનોહારા. જિં૦૧

[હે જિનેશ્વરદેવ ! તારાં નયન નિર્વિકાર છે. અમ સંસારવાસીઓની આંખો વિકારવાળી છે, કારણ કે રાગ-દ્વેષના અણુ-પરમાણુથી અમારું ઘડતર થયું છે. તારી મુદ્રા મનને હરણ કરનારી છે; કારણ કે એ શાંત ને મધુર અણુ-પરમાણુથી બનેલી છે.]

દ્રવ્ય ગુણ પરયાય ને મુદ્રા, ચઉ ગુણુ ચૈત્ય ઉદારા; જિં
પંચ વિધનધન પડળ પલાયા, દીપત કિરણુ હજારા. જિં૦૨

[દ્રવ્યથી, ગુણથી, પર્યાયથી . ને મુદ્રાથી-આ ચારે રીતે આપની પ્રતિમા શ્રેષ્ઠ છે; પાંચે અંતરાયરૂપી વાદળનાં આવરણોને દૂર હટાવી સહસ્રકિરણુ સૂર્યની જેમ એ દીપે છે.]

કર્મવિનાશી સિદ્ધસ્વરૂપી, ઇગિતીસ ગુણુ ઉપચારા; જિં
વરણાદિક વીશ દૂર પલાયા, આગઈ પંચ નિવારા. જિં૦૩

[સર્વ કર્મનો નાશ કરવાથી આપ સત્ ચિત્ત ને આનંદરૂપ સિદ્ધપદને પામ્યા છો. ને ઉપચારથી એકત્રીસ ગુણને ધારણ કરનારા બન્યા છો. વર્ણાદિક વીસ ભેદ દૂર થયા છે, આગતિ વગેરે પાંચ ગતિને નિવારી છે.]

ત્રીન વેદકા છેદ કરાયા, સંગ રહિત સંસારા; જિં
અશરીરી ભવખીજ દહાયા, અંગ કહે આચારા. જિં ૪

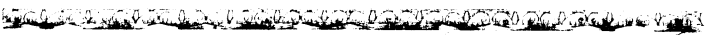
[ત્રણ વેદ-પુવેદ, સ્ત્રીવેદ ને નપુંસકવેદનો છેદ કર્યો. સંસારથી અસંગ થયા. અશરીરી થયા, અર્થાત્ શરીર લેવારૂપ ભવખીજ સારી રીતે ખાળી નાખ્યાં. આ અમે કહેતા નથી, પવિત્ર આચારાંગ સૂત્ર કહે છે.]

અરૂપી પણ રૂપારોપણસે, ઠવણા અનુયોગદ્વારા; જિં
વિષમકાળ જિનખિંબ જિનાગમ, ભવિયણકુંઆધારા. ૫

[હે જિનેશ્વરદેવ ! આપ અરૂપ થયા છો, પણ રૂપના આરોપણથી આ કળિકાળમાં આપની પ્રતિમા અને આપની વાણી-આગમ ભવી જીવોને આધારરૂપ છે; આ વાતની સાક્ષી અનુયોગદ્વાર આપે છે.]

મેવા-મીકાઈ થાળ ભરીને, ખટરસ ભોજન સારા; જિં
મંગળ તૂર બજવત આવો, નરનારી કર થારા. જિં ૬

[છ રસવાળાં ભોજન અને મેવા-મીકાઈના થાળ ભરીને, મંગલ વાજિંત્રો વગાડતાં સ્ત્રી-પુરુષો હાથમાં નૈવેદ્યના થાળ લઈને પ્રભુ પાસે આવે.]

નૈવેદ્ય ઠવી જિન આગે માગો, હલિ નૃપ સૂર અવતારા;
ટાળીઅનાદિ આહાર વિકારા, સાતમે ભવ આણાહારા. ૭

[જિનેશ્વર દેવની આગળ નૈવેદ્ય ધરીને હલિ રાજ્ય જેવું ફળ માગો. જે દેવ થઈ અનાદિ કાળનો આહાર આદિ વિકાર ટાળી દઈ, સાતમે ભવે સિદ્ધગતિને પામ્યો.

એક શાપિત નગરી. ખાલી ખંડેરો પડેલાં ત્યાં એક દેવપ્રાસાદ. નગર ઉજ્જૈન થવાથી વાઘ ખોડ નાખીને દરવાજો ખેડેલા.

આ ખંડેરો પાસે એક કણુખીનું ખેતર, કણુખી ભલો ભોજો, તેજસ્વી ને તંદુરસ્ત. પણ કર્મની કઠણાઈ એવી કે પડ તોડી નાખે તોય પેટ ભરાય નહિ! ઘી-તેલ જેવું ચોપડ તો ભાગ્યે જ ભાળે!

એક વાર એક મુનિજન આવ્યા. કણુખી તેમની પાસે ગયો ને બોલ્યો: ‘સંસારમાં સુખી ઘણા, તો હું દુઃખી કાં?’

મુનિજન કહે, ‘ન્યાય સરખો છે. આ ભવ પરથી બધો કયાસ ન કાઢીશ. ન આપેલાને મળતું નથી. આપેલાનું આપ્યું જતું નથી. દેવ અને અતિથિ આગળ હમેશાં નિવેદ્ય ધરીને જમવાનું પ્રત લે. સુખી થઈશ.’

કણુખી કહે, ‘આજથી પ્રતિજ્ઞા. દેવ-અતિથિને નિવેદ્ય ધરાવ્યા વગર જમવું વૃથા.’

મુનિજન કહે, ‘પ્રતિજ્ઞાને નાની માની પ્રમાદ ન કરીશ. સંકલ્પને સિંહવૃત્તિથી નિભાવજે, તો સિંહ પણ મોં ફેરવી જશે.’

જીવાન કણુખી નિયમને પાળવા લાગ્યો. થોડામાંથી થોડું દેવ-અતિથિને અર્પણ કરવા લાગ્યો. એક વાર ભાતનું મોડું થયું. ભૂખ ભડકા નાખવા લાગી. જેવો ભાત આવ્યો કે ખાવા બેઠો, ત્યાં નિયમ યાદ આવ્યો. તરત દેવપ્રાસાદ તરફ દોડ્યો. અતિથિ નહિ તો દેવ-ખંને એકરૂપ છે.

દેવપ્રાસાદ પાસે પહોંચ્યો તો દ્વાર આગળ વિકરાળ સિંહ ઊભેલો! પણ સિંહની સામે આ સંકલ્પસિંહ કણુખી પાછો ન પડ્યો. સામા પગલે ગયો. સિંહે ખસીને માર્ગ દીધો.

દેવને નિવેદ ધરાવી કણુખી આવીને ખાવા બેઠો. ત્યાં ન જાણે મુનિરાજેનો રાફડો ફાટ્યો. એક મુનિ આવ્યા. થોડો ભાત વહોરી ગયા. ત્યાં ખીજ સ્થવિર મુનિ આવ્યા. થોડું એ પણ વહોરી ગયા. ત્યાં છુલ્લક મુનિ આવ્યા. એ બચેલું બધું લઈ ગયા, પણ કણુખી પરીક્ષામાં પાછો ન પડ્યો.

ત્યાં તો અજવાળું અજવાળું થઈ રહ્યું. આકાશવાણી થઈ : ‘દઢતા ને સંકલ્પબળથી પ્રસન્ન છું. માગ, માગ! માગે તે આપું!’

કણુખી કહે, ‘મારા ભવદારિદ્રનો નાશ કરો.’

વાણી આવી : ‘સત્ત્વશુદ્ધિ ને સંકલ્પબળ પાસે કશુંય અશક્ય નથી!’

જીવાન કણુખી આ પછી ખૂબ આગળ વધ્યો પ્રજામાં ને રાજામાં એની પ્રશંસા થવા લાગી. એ નગરની રાજકુંવરીના લગ્નનો

સ્વયંવર રચાણો. રાજકન્યા મનથી આ યુવાન હલધર કણબીને વરી ચૂકી હતી. ભરી સભામાં એણે હલધરના કંઠમાં વરમાળા આરોપી.

સ્વયંવરમાં આવેલા રાજાએ ડોપ પામ્યા. રે, રાજકન્યા શું એક કણબીને વરે! પણ હલધરે હલદ્વારા એવું પરાક્રમ બતાવ્યું કે રાજા-એના દાંત ખાટા થઈ ગયા. બધા રાજા વિચારી રહ્યા કે અપુત્ર રાજાની પુત્રી સાથે રાજગાદી પણ આ યુવાન લઈ જશે. પણ શું થાય?

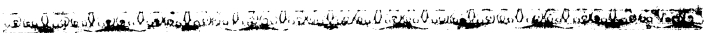
આખરે તમામ રાજાએ પરાજય પામીને રવાના થઈ ગયા.

હલધર કણબી રાજકન્યાને પરણ્યો ને કાળક્રમે રાજા થયો, પણ દેવ-અતિથિને નિવેદ ધર્યા પહેલાં ન જમવાની પ્રતિજ્ઞા કઢી ન વિસર્યો, અને એ રીતે એણે સત્વથી ને સંકલ્પથી નગર પણ વસાવ્યું.

પિતા વૈ જાયતે પુત્રઃ! હાલિક રાજાનો પુત્ર પણ એની પેરે દેવ-અતિથિના સન્માનની પરંપરા જાળવતો રહ્યા. જેવો રાજા તેવી પ્રજા. પ્રજા પણ રાજાને અનુસરી રહી.]

સગવિહ શુદ્ધિ સાતમી પૂજા, સગગઈસગ ભયહારા; જિં
શ્રી 'શુભવીર' વિજયપ્રભુ પ્યારા, જિનઆગમજયકારા. ૮

[સાત પ્રકારની શુદ્ધિ સાચવીને (ભૂમિ, ઉપકરણ, વસ્ત્ર, મન, વચન, કાય અને દ્રવ્યની શુદ્ધિ) આ સાતમી પૂજા કરીએ છીએ. એ સાત ગતિ અને સાત ભયને દૂર કરનારી છે. કવિ કહે છે કે વીર ભગવાન અને વીરવાણીરૂપ આગમ બંને જયવંતાં વર્તો!]

काव्यम् ।

अनशनं तु ममास्त्विति बुद्धिना रुचिरभोजनसञ्चतभोजनम् ।
 प्रतिदिनं विधिना जिनमन्दिरे शुभमते बत ढौक्य चेत्तसा ॥१॥
 कुमतबोधविरोधनिवेदकैर्विहितजातिजरामरणान्तिकैः ।
 निरशनैः प्रचुरात्मगुणालयं सहजसिद्धमहं परिपूजये ॥२॥

मन्त्र :— ॐ ह्रीं श्रीं परमपुरुषाय परमेश्वराय जन्मजरामृत्यु-
 निवारणाय श्रीमते जिनेन्द्राय अज्ञानो छेदकाय सिद्धपदप्रापणाय
 नैवेद्यं यजामहे स्वाहा ॥

कयां भिष्ट सुभोजनो, उन्ने उवे मुञ्च अनशनो;
 जिनगृहे नित्येभ सुभावथी, धरो नैवेद्य सुरीतिथी. १

कुमत व्याध विरोधका, लवतण्ण लय पाप निरोधका;
 निरशने गुणवर्धका, पून्ने सिद्ध सुभसाधका. २

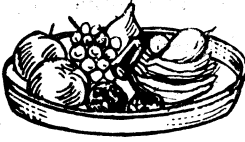
परमपुरुष परमेश्वरा, जन्म मरण अज्ञान;
 उच्छेदे ते वीरने, अपुं नैवेद्य सुधान.

૮

ફલપૂજા

કુહા

અષ્ટ કર્મદળ ચૂરવા, આઠમી પૂજા સાર;
પ્રભુ આગળ ફળ પૂજતાં, ફળથી ફળ નિરધાર. ૧

[આઠ પ્રકારનાં કર્મેણે હણવા માટે આઠમી પૂજા કરો. પ્રભુ આગળ ફળથી પૂજા કરતાં એવું ફળ ચોક્કસ મળે છે.]

ઈંદ્રાદિક પૂજા ભણી, ફળ લાવે ધરી રાગ;
પુરુષોત્તમ પૂજા કરી, માગે શિવફળ ત્યાગ. ૨

[દેવોનો રાજા ઈંદ્ર પણ પ્રેમ ધરીને ફળ ચડાવે છે. તમે પણ તે રીતે પુરુષોત્તમ પ્રભુની પૂજા કરી, શિવપદ્મથી ફળ માગો !]

૮

ઢાળ

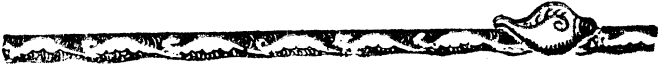
પ્રભુ તુજ શાસન અતિ ભલું, માને સુર-નર રાણો રે;
મિચ્છ અભવ્ય ન યોળખે, એક અંધો એક કાણો રે. ૧

[હે પરમાત્મા ! તારું શાસન બહુ રૂઠું છે. એનું દેવ, રાજા અને મનુષ્યો પણ માન કરે છે. ફક્ત ન માનનારામાં બે જણા છે : એક મિથ્યાત્વી ને બીજો અભવી ! જ્ઞાન અને ક્રિયા-જીવોની બે આંખો છે; એમાં મિથ્યાત્વી માનવી અજ્ઞાની અને અક્રિયાવાદી હોવાથી એણે બંને આંખો ખોઈ છે, એટલે છતી આંખે એ અંધ છે. અભવ ક્રિયા કરે છે, પણ એની પાસે જ્ઞાન નથી : માટે તે એક આંખે કાણો છે.

આગમ વચણે જાણીએ, કર્મતણી ગતિ ખોટી રે;
ત્રીસ કોડાકોડી સાગરુ, અંતરાય થિતિ મોટી રે. પ્ર૦ ૨

[આગમવચનથી જાણવા મળે છે કે કર્મની ગતિ બહુ ખરાબ હોય છે. અંતરાય કર્મની સ્થિતિ ત્રીસ કોડાનુકોટી સાગરોપમ જેવડી મોટી હોય છે.]

ધ્રુવબંધી ઉદયી તથા, એ પાંચે ધ્રુવ સત્તા રે;
દેશઘાતિની એ સડી, પાંચે અપરિચત્તા રે. પ્ર૦ ૩

[એતી પાંચે ઉત્તર પ્રકૃતિઓ—ધ્રુવબંધી, ધ્રુવઉદયી, ધ્રુવસત્તાક, દેશધાતી અને અપરાવર્તમાન છે.]

સંપરાય બંધે કહી, સત્તા ઉદયે થાકી રે;
ગુણકાણું લહી બારમું, નાઠી જીવવિપાકી રે. પ્ર૦ ૪

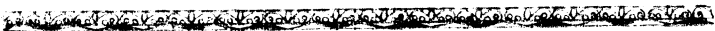
[એનો બંધ સૂક્ષ્મસંપરાય દશમા ગુણકાણા સુધી છે, અને સત્તામાંથી ને ઉદયમાંથી બારમું ગુણકાણું જીવ પામે ત્યારે તે ગુણકાણે અંતે જાય છે, અને જીવવિપાકી છે.]

જ્ઞાન મહોદય તેં વર્યો, ઋદ્ધિ અનંત વિલાસી રે;
ફળપૂજ ફળ આપીએ, અમે પણ તેહના આશી રે. પ્ર૦ ૫

[હે પ્રભુ! તેં એ સર્વનો ક્ષય કર્યો છે; ને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. અને આત્માની અનંત સમૃદ્ધિના તમે ભાગી બન્યા છો. અમે પણ એવી જ આશાવાળા છીએ, એ માટે ફળપૂજ કરી જ્ઞાન અને આત્માની ઋદ્ધિનું ફળ ભાગીએ છીએ.]

કીરયુગલ શું દુરતગા, નારી જિમ શિવ પામી રે;
અમે પણ કરશું તેહવી, ભક્તિ ન રાખું ખામી રે. પ્ર૦ ૬

[પોપટનું જોડું અને દુર્ગતા સ્ત્રી જેમ ભક્તિથી શિવસુખ પામી, તેમ અમે પણ ભક્તિ કરીશું, અને ભક્તિ કરવામાં કોઈ પ્રકારની ખામી નહિ આવવા દઈએ.]

દેવેલી નગરી જેવી કંચનપુર નગરી. નરોમાં શ્રેષ્ઠ એવો નરસુંદર રાજા.

નગરના પ્રાંત ભાગે આંખાવાડિયું. એ આમ્રકુંજમાં ભગવાન અરનાથ સ્વામીનું મંદિર. ઉત્સવના દિવસો ચાલે રાજા તથા પ્રજા પૂજા કરવા આવ્યાં હતાં. રાય-રંક દર્શન કરવા આવ્યાં હતાં.

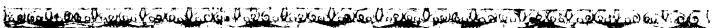
રાજાએ સુંદર આમ્રફળનો એક કરંડિયો પ્રભુ આગળ ભેટ ધર્યો. આ વખતે દુર્ગતા નામની ગરીબ સ્ત્રી એને પણ સુંદર ફળ ધરીને ભગવાનની પૂજા કરવાની ઈચ્છા થઈ. રે! ફળ ધરું પ્રભુ આગળ, તો જીવન સફળ કરું! પણ ફળ લાવવું ક્યાંથી?

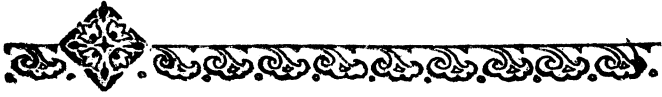
દુર્ગતા વિમાસી રહી છે, ત્યાં ઉપરથી એક આમ્રફળ એના ખોળામાં આવી પડ્યું-રસથી કસદાર ને સુગંધથી મધમધતું! ભૂખ્યાને અમૃતનું ભોજન મળ્યું!

ખાઈએ જાંચે નેયું. લાં આમ્રઘટામાં શુકપક્ષીનું એક નેકું ખેડેલું. નીલકમલના વર્ણનું. શુકપક્ષીએ એ ફળ નાંખેલું. સ્ત્રીએ તો ફળ લઈને પ્રભુ આગળ મૂક્યું, ને મનમાં ખોલી: આપું હોય તો મજે, આંચકયું હોય તો ટળે!

શુકપખી ચતુર સુજન હોય છે. શુકે ખાઈને આમ્રફળ પોતે ખાવાને બદલે પ્રભુ પાસે આમ્રફળ મૂકતી જોઈ. ખરેખર, જે અર્પણ કરે છે, એ મહાપવિત્ર યજ્ઞ કરે છે. સૂડી ઊડીને અન્ય સારાં પાકાં ફળને ચાંચ મારવા જતી હતી, લાં શુકે કહ્યું,

‘રે મનોહરે! નજર સામેની વાત જોતી નથી? આ ભૂખી ખાઈને આપણે ફળ ખાવા આપું! એના પેટમાં ભૂખ લડકા નાખે

છે, છતાં એણે ફળ જાતે આરોગ્યું નહિ, ને પ્રભુને અર્પણ કર્યું.
પેટપૂજ કરતાં પ્રભુપૂજ મોટી, એ આપણું નુગરાં પંખી કયારે
સમજશું ભોગ કરતાં લાગ મોટો એ ભાવના આપણામાં કયારે જાગશે?

સૂડી શરમાઈ ગઈ. આત્રફળ લઈ પ્રભુ સન્મુખ ઠવ્યું!
દુર્ગતાબાઈ લાં ઊભી હતી. તે રાજ થઈને ખોલી :

‘હે શુકરાજ અને સૂડીરાણી! ઘણાં માણસ નથી સમજતાં,
તે તમે પંખી સમજ્યાં. ખરેખર ચતુર સુજન છો તમે. જે જીવ પ્રભુ
આગળ ફળ અર્પણ કરે, એની સર્વ આશા ફળે, એનું આયુષ સફળ થાય.’

હવે તો દુર્ગતાબાઈને અને શુકયુગલને દોસ્તી બંધાઈ. રાજ
પ્રભુ પાસે ફળપૂજ કરે. સમય જતાં દુર્ગતાબાઈ ગુજરી ગઈ.
મરીને દેવલોકમાં દેવ થઈ.

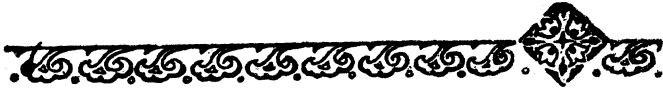
શુકપંખી પણ આયુ પૂર્ણ કરી ગંધીલા નગરીમાં, સૂરરાજની
રત્નાદે રાણીના ગર્ભમાં આવ્યો. રાણીને આત્રફળ ખાવાનો દોહદ
થયો. રાણી કહે, મને આત્રફળ લાવી આપો.

રાજ કહે, ‘આયુષ આપ્યું આપું તોય અત્યારે અઠાળે
આત્રફળ ન મળે.’

રાણી કહે, તો નહિ જીવું, રાજ! એક સાથે બે હત્યા થશે.’

રાજ મૂંઝાયો. ખાવું પીવું અકારું થયું. રાણી મોતના
ખિછાને પડી. આ વખતે દેવનું સિંહાસન ડોલ્યું. પેલા દુર્ગતદેવે
જાણ્યું કે મને નિરંતર ફળ આપનારને ફળની જરૂર પડી છે!

તરત સાર્થવાહનું રૂપ લીધું. દેવોની આમ્રવાટિકામાંથી આમ્રકળનો ટોપલો ભરીને માથે લીધો, ને રાજના દરબારમાં નજરાણું ધરવા આવ્યો. રાજ તો ખુશખુશ થઈ ગયો.

‘રે સાર્થવાહ ! ખરે વખતે તું કયાંથી ?’

સાર્થવાહ કહે, ‘કર્મની આ બધી રચના છે. આંખો વાવનારને આંખો ને બાવળ વાવનારને બાવળ મળી રહે છે. ગર્ભસ્થ આત્માના પુણ્યપ્રતાપથી આ બધું બન્યું છે !’

રાજ પ્રસન્ન થયો. એણે જિનેશ્વરપૂજન, ગુરુજનસેવા અને દીનજનોને દાન આપ્યાં. પૂરે મહિને પુત્ર પ્રસવ્યો.

નામ ફલસાર રાખ્યું !

ફલસાર કુમાર મોટો થયો, યૌવનવયને પામ્યો. આ વખતે રાજ સમરકેતુની પુત્રી ચંદ્રલેખાનો સ્વયંવર રચાયો. દેશોદેશથી રાજાઓ એમાં લાગ લેવા ગયા.

આ વખતે એક વૃદ્ધ જ્યોતિષી કુમાર ફલસારને મળવા આવ્યો. એણે કહ્યું, ‘રે કુંવર ! કોઈ ભવે તું પોપટ હતો, રાજકુવરી ચંદ્રલેખા પોપટી હતી. આમ્રવનમાં આનંદથી રહેતાં હતાં. ત્યાં તમે એક બાઈના કહેવાથી પ્રભુ સન્મુખ ફળ મૂકીને પૂજા કરવા લાગ્યાં. એ ફળપૂજના પ્રતાપથી તું રાજકુંવર સરજાયો, તારી સૂડી રાજકુમારી ! ભવે તું શુક અને શુકીના બેઠાનું ચિત્ર લઈને સ્વયંવરમાં જા ! હજાર રાજકુમારોને મૂકી ચંદ્રલેખા તને વરશે. ઋણાનુબંધ અજબ હોય છે.’

એ જોષી તે પેલો દુર્ગત દેવ. એની સલાહ ફળી. અનેક રૂપાળા ને મહાન રાજકુમારોને છોડી ચંદ્રલેખા ફલસારને વરી. હવે બંને રાજપાટ ભોગવવા લાગ્યાં. કર્મ એવાં ઉપાર્જન કર્યાં હતાં કે જે માગે તે મળે. ઘણીવાર ઓછું માગે વધુ મળે. પાણી માગે દૂધ મળે !

બંને જણ પોતપોતાનું ફોડી લે, અને પોતે નિર્ભય રહે. સામે ગાંડો સર્પ ધસ્યો આવતો હોય, તો ગરુડ અપાટા કરતો સામે આવી મળે. હાથી ધસ્યો આવતો હોય, તો સામે સિંહ ગર્જતો ચાલ્યો આવે ! સિંહ ખાઉં ખાઉં કરતો આવતો હોય તો સામે અણીને ટાણે આવી પહોંચેલા શરભથી પોતાની રક્ષા થાય.

આ અનુકૂળતાથી અભિમાન ન આણતાં, પૂર્વકર્મનો પસાય સમજી, આ ભવમાં સારી કરણી કરવા લાગ્યાં. સાતમે ભવે સિધ્યાં.]

સાચી ભક્તો રીઝવી, સાહિબ દિલમાં ધરશું રે;
ઓચ્છવરંગ વધામણાં, મનવાંછિત સવિ કરશું રે. પ્ર૦ ૭

[સાચી ભક્તિથી આપને પ્રસન્ન કરી, આપ સાહેબને અમારા અંતરમાં સ્થાપીશું. ઉત્સવરંગ વધશે, ને મનવાંછિત બધું પ્રાપ્ત થશે.]

કર્મસૂદન તપતરુ ફળે, જ્ઞાનઅમૃત રસધારા રે;
શ્રી 'શુભવીર'ને આશરે, જગમાં જયજયકારા રે. પ્ર૦ ૮

[કર્મનો નાશ કરનાર જે તપ, એ રૂપી જે વૃક્ષ એ ફળવંતુ થાઓ : અને જ્ઞાનરૂપી અમૃતની ધારા પ્રાપ્ત થાઓ. શ્રી વીર ભગવાનનો આશ્રય લેનારનો જગમાં જયજયકાર થાય છે.]

કાવ્યમ્ ।

શિવતરોઃ ફલદાનપરૈર્નૈવૈ-ર્વરફલૈઃ કિલ પૂજય તીર્થપમ્ ।

ત્રિદશનાથનતક્રમપઙ્કજં નિહતમોહમહીધરમણ્ડલમ્ ॥૧॥

શમરસૈકસુધારસમાધુરૈ-રનુભવાલ્યફલૈરભયપ્રદૈઃ ।

અહિતદુઃખહરં વિભવપ્રદં સકલસિદ્ધમહં પરિપૂજયે ॥૨॥

મન્ત્ર :— ઐ હ્રીં શ્રીં પરમપુરુષાય પરમેશ્વરાય જન્મજરામૃત્યુ-
નિવારણાય શ્રીમતે જિનેન્દ્રાય અષ્ટમર્મોચ્છેદનાય ફલં યજામહે
સ્વાહા ॥

ફળ દેતાં ફળને ભળે, પ્રભુ ગુણો મનથી પૂજે;
મોહમલ્લ નિવારક દેવ જે, શકસ્તવે જિનપદને ભળે. ૧

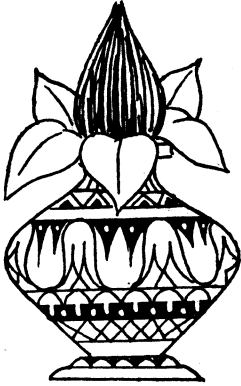
શમ સુધારસ માધુરી, અનુભવ દે ફળ ચાતુરી;
દુઃખ સદા દૂર ટાળવા, સિદ્ધ પૂજે નિજને તારવા. ૨

પરમપુરુષ પરમેશ્વરા, જન્મ મરણ અજ્ઞાન;
ઉચ્છેદે તે વીરને, ધરું શ્રીફળ સુરસાલ. ૩

કળશ

ગાયો ગાયો રે મહાવીર જિનેશ્વર ગાયો,
ત્રિશલા માતા પુત્ર નગીનો, જગનો તાત કહાયો;
તપ તપતાં કેવળ પ્રગટાયો, સમવસરણુ વિરચાયો રે.

મહાં ૧

રચણુ સિંહાસન ઘેસી ચૌમુખ, કર્મસૂદણુ તપ ગાયો;
આચારદિનકરે વર્ધમાનસૂરિ, ભવિ ઉપગાર રચાયો રે.

મહાં ૨

[મેં ભગવાન મહાવીરનાં ગુણગાન કર્યાં !]

ત્રિશલા માતાના એ પ્યારા પુત્રે જગત્પિતા તરીકે નામના મેળવી, તપ આચરતાં કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું ને કેવળજ્ઞાન થતાં દેવો દ્વારા સમવસરણુ રચવામાં આવ્યું.

સમવસરણુમાં રત્નમહ્યા સિંહાસને બેસી, ચાર દિશામાં ચાર મુખ કરી, કર્મસૂદન તપનો મહિમા ભગવાન મહાવીરે કહ્યો. એ તપ આચાર દિનકર નામના ગ્રંથમાં શ્રી વર્ધમાનસૂરિએ લખી જીવોના ઉપકાર માટે ગૂંથ્યો.]

પ્રવચનસારોદ્ધાર કહાવે, સિદ્ધસેન સૂરિરાયો;
દિન ચઉસઠી પ્રમાણે એ તપ, ઉજમણે નિરમાયો રે.

મહા ૦ ૩

ઉજમણાથી તપબળ વાધે, એમ ભાષે જિનરાયો;
જ્ઞાનગુરુ ઉપગરણુ કરાવો, ગુરુગમ વિધિવિરચાયો રે.

મહા ૦ ૪

[શ્રી. સિદ્ધસેનસૂરિએ આ તપને પ્રવચનસારોદ્ધારમાં કહ્યો છે. ૬૪ દિવસ પ્રમાણનો એ તપ છે, અને છેવટે ઉજમણું કરવાનું છે, ઉજમણું કરવાથી તપબળ વૃદ્ધિ પામે છે, એમ જિનરાજ કહે છે. જ્ઞાનનાં અને ગુરુને ઉપયોગી થાય એવાં ઉપકરણુ કરાવો ને ગુરુગમથી વિધિ જાણીને તેની ઉજવણી કરો.]

આઠ દિવસ મળી ચૌસઠ પૂજ, નવ નવ ભાવ બનાયો;
નરભવ પામી લાહો લીજે, પુણ્યે શાસન પાયો રે.

મહા ૦ ૫

[આઠ દિવસ માટે-અષ્ટાહિક માટે-ચોસઠ પૂજા ચઢતે પરિણામે રચી છે. મનુષ્ય જન્મ પામીને, પરમ પુણ્યે જૈનશાસન પ્રાપ્ત કરીને એના લહાવો લેવો જોઈએ.]

વિજયજિનેન્દ્રસૂરીશ્વર રાજ્યે, તપગચ્છ કેરો રાયો;
ખુશાલવિજય માનવિજય વિખુધના, આગ્રહથી
વિરચાયો રે. મહાં ૬

[તપગચ્છના રાજા શ્રી વિજય જિનેન્દ્રસૂરિજીના રાજ્યમાં શ્રી ખુશાલ-વિજયજી અને શ્રી પં. માનવિજયજીના આગ્રહથી આ પૂજા મેં રચી.]

વંડ ઓશવાળ ગુમાનચંદસુત, શાસનરાગ સવાયો;
ગુરુભક્તિશાલિવાનચંદનિત્ય, અનુમોદનફળ પાયોરે.
મહાં ૭

[મોટાઓશવાળ વંશના શ્રી ગુમાનચંદના પુત્ર, જેણે ગુરુની ભક્તિ કરી તથા આ અનુમોદન કર્યું, એ લિવાનચંદે આનું પુણ્યફળ પ્રાપ્ત કર્યું.]

મૃગ બળદેવ મુનિ રથકારક, ત્રણ હુવા એક ઠાયો;
કરણ કરાવણુને અનુમોદન, સરીખા ફળ નિપજાયોરે.
મહાં ૮

[શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવના ભાઈ બળદેવ અતિ સ્વરૂપવાન હતા. એક વાર દીક્ષા લીધા પછી નગરમાં ગયા. ત્યાં ફૂવા પર પનિહારી પાણી ભરતી હતી. બાળુમાં તેનો છોકરો બેઠો હતો.

પનિહારી બલભદ્રનું મનોહર રૂપ જોઈ રહી, ને પાસવા માટે દોરડાનો ગાળિયો ઘડાને બદલે પોતાના પુત્રના ગળામાં નાખી દીધો. એ ચતુરાનું મોં બલભદ્રનું ચંદ્રમુખ જેવામાં લીન હતું.

મુનિ બલભદ્રે આ જોયું. પોતાના રૂપની ખૂબ નિંદા કરી, નિયમ કર્યો કે અરણ્યમાં રહેવું ને જે ભિક્ષા મળે તે લેવી.

બલભદ્ર મુનિ અરણ્યમાં રહેવા લાગ્યા. આ વખતે એક હરણુ તેમનું હેવાયું બન્યું. અરણ્યમાં કોઈ કઠિયારા ભાત ખાવા ખેસે કે હરણુ મુનિને તેમના વસ્ત્રોનો છોડો પકડીને ત્યાં ખેંચી જાય. કઠિયારા પાસેથી ભિક્ષા લઈ મુનિ જીવન નિર્વહે.

ખરા બપોરે એક કઠિયારો લાકડું કાપવા આવ્યો. રથ બનાવવા માટે કાષ્ટ જોઈતું હતું. મોટી જાડી ડાળી કાપવા લાગ્યો, પણ કાપતાં બપોર થઈ ગયા, અડધી કાપેલી ડાળી મૂકીને કઠિયારો ખાવા ખેડો.

પેલું હરણું ત્યાં ફરતું હતું, તે તરત મુનિ બલભદ્રને ખેંચી લાવ્યું. કઠિયારો ઊભો થયો. એને થયું કે ઓહ, વગડામાં મુનિ ક્યાંથી! મૃગ વિચારી રહ્યો કે ધન્ય છે કઠિયારાને કે એ દાન આપી શકે છે! મુનિ તો ચડતે પરિણામે હતા જ.

એવામાં અર્ધ કાપેલી ડાળ તૂટી. ત્રણે જણાં પર-મૃગ મુનિ ને કઠિયારા પર પડી. ત્રણે જણા પંચત્વ પામ્યા, અને કરનાર, કરાવનાર ને અનુમોદનાર-ત્રણે જણા શુભ લાવથી એક સરખી શુભ ગતિ પામ્યા

શ્રી વિજયસિંહસૂરીશ્વર કેરા, સત્યવિજય બુધ ગાયો;
કપૂરવિજય તસ ખીમા વિજય જસ, વિજય પરંપરા
ધ્યાયો રે. મહા૦ ૯

પંડિત શ્રીશુભવિજયસુગુરુ મુજ, પામીતાસ પસાયો;
તાસ શિષ્ય ધીરવિજયસલુણા, આગમરાગસવાયોરે.
મહા૦ ૧૦

તસ લઘુ બંધવ રાજનગરમેં, મિથ્યાત પુંજ જલાયો;
પંડિત વીરવિજય કવિરચના, સંધ સકળ સુખદાયોરે.
મહા૦ ૧૧

[શ્રી. વિજયસિંહસૂરીશ્વરની પાઠે ક્રિયાઉદ્ધાર કરનાર ઉપાધ્યાય
શ્રી સત્યવિજયજી થયા. તેમના શિષ્ય કપૂરવિજય થયા. તેમના
ક્ષમાવિજય થયા. આ પ્રમાણે વિજયની પાઠપરંપરા થઈ.

શ્રી ક્ષમાવિજયના શિષ્ય શુભવિજયજી થયા. એ આ પૂજના
કર્તા શ્રી વીરવિજયજીના ગુરુ થાય. (શુભ-વીર) ગુરુની મહત્તી
કૃપા પામીને કર્તાએ આ રચના કરી.

શ્રી શુભવિજયના શિષ્યોત્તમ શ્રી ધીરવિજયજી, જેઓને વીર-
વચનમાં સવાયો રાગ છે, તેમના લઘુ બંધુ એવા શ્રી વીરવિજયજી
જેઓએ મિથ્યા દર્શનોના પુંજને ભસ્મશેષ કર્યો છે, એ કવિરાજે
સકળ સંધને સુખદાયી આ પૂજની રચના કરી.

પહેલો ઉત્સવ રાજનગરમેં, સંઘ મળી સમુદાયો;
કરતા જિમ નંદીશ્વર દેવા, પૂરણ હર્ષ સવાયો રે;
મહા ૦ ૧૨

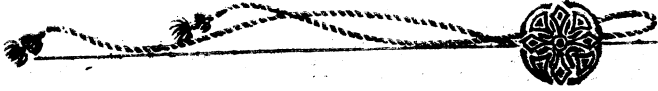
[શ્રી રાજનગર સંઘસમસ્તે એકત્ર મળીને આ પૂજનો પ્રથમ ઉત્સવ કર્યો. એનો ઠાઠ નંદીશ્વરદીપે દેવા અલિપેકાત્સવ કરે તેવો હતો; ને એનો હર્ષ હમેશાંથી સવાયો હતો.]

[કવિત]

શ્રુતજ્ઞાન અનુભવતાન, મંદિર બળવત ઘંટા કરી;
તવ મોહપુંજ સમૂલ જલતે, ભાગતે સગ ઠીકરી;
હમ રાજતે જગ ગાજતે, દિન અખય તૃતીયા આજ થેં,
'શુભવીર' વિક્રમ વેદમુનિવસુ, ચંદ્ર, (૧૮૭૪) વર્ષ
બિરાજતે.

[શ્રુતજ્ઞાનરૂપી મંદિરમાં અનુભવ રૂપી ઘંટા બળવી ત્યારે મોહના ઢગલા નાશ પામ્યા, ને શેષ બધાં કર્મ ઠીકરીની જેમ ભાંગી ગયાં. વિ. સંવત ૧૮૭૪ની અક્ષય તૃતીયાએ અમે આનંદપૂર્વક આ પૂજા રચાવી જગતમાં જયજયકાર વર્તાવ્યો.]

પૂજા ભણાવતી વખતે દુહામાં ઉતારી શકાય તેવા રાગોનો સંગ્રહ

- ૧ ભાવિ ભાવે દેરાસર આવૌ, જિણુદવર જય ખોલો;
પદ્મી પૂજન કરી શુભ ભાવે, હૃદયપટ ખોલોને ॥ એ દેશી ॥
- ૨ આનંદભર અમે આવ્યાં, અખોલડાં શાને લીધા છે,
ભક્તિ ભરણાં લાવ્યાં—અખોલડાં
પ્રભુ તુજ વાણી શેલ સમાણી, જાણીને સનડાં લાવ્યાં—અખો
ચંડકૌશિક ડશિયો તુજ ચરણે, શુઝ શુઝ વચનો સુહાવ્યા
અખો ॥ એ દેશી ॥
- ૩ ધૂલેવા નગરમાં પધારજો રે, વાલેરી લાગે છે વાટ રે;
ધૂલેવારાજ ! ધૂલેવા નગરમાં પધારજો રે
હૈયાં તેદહેરાં શોભતાં રે, દીપંતા દરખાર રે—ધૂલેવારાજ ॥ એ દેશી ॥
- ૪ હારે કીને દેખા હમેરા સ્વામી, સ્વામીજી અંતરજનમી—કીને દેખા
આઠ ભવેકી પ્રીત નિવારી, નવમે ગયા શિવગામી રે—કીને દેખા
- ૫ પ્યારો લાગે મુને સારો લાગે, દરિસણમાં ગંભીરોજી પ્યારો લાગે.
સોના કેરી ઝરીઓ ને, માંહી ભર્યા છે પાણી,
નંહવણ કરાવું મેરે જિનજીકે અંગ—દરિસણું
કેશર ચંદન ભર્યા રે કચોળાં, પૂજ કરી મેરા જિનજીકે કે અંગ
દરિસણું ॥ એ દેશી ॥
- ૬ લાવે લાવે મોતીશા શેઠ, નંહવણ જળ લાવે છે;
નંહવરાવે મરુદેવાનંદ સુનંદાનો કુંત પ્રભુ પધરાવે છે.
સહુ સંધને હરખ ન માય, નંહવણ જળ લાવે છે; ॥ એ દેશી ॥

૭ આદિનાથ જિણુંદ લવપાર કરો; મારાં જન્મ મરણનાં દુઃખ હરો;
તું પ્રભુ શિવધર બન્યો; (ને) હું અશિવ ધરમાં રમું;
તું અનંત સુખમાં રમે છે, હું લવદુઃખમાં લમું;
મારી દુઃખી દશાનો વિચાર કરો. આદિં ॥ એ દેશી ॥

૮ સાચું બોલોને નેમનાથ, અબોલડા શાના લીધા છે.
હૈયામાં રહી ગઈ છે હામ, અબોલડા શાના લીધા છે.
આઠ લવાંતર પ્રીત નિવારી. નવમે કુવારી મૂઝા નહિ
સ્થામ-અબો- એ દેશી ॥

૯ રંગે રમે આનંદે રમે, આજ દેવ દેવીઓ રંગે રમે;
પ્રભુજીને દેખી મોટા ભૂપ નમે—આજ દેવ૦
પ્રભુજીને પાયે સોનીડો રે આવે,
મુગટ ચઢાવી પ્રભુજી પાય નમે—આજ દેવ૦
પ્રભુજીને પાયે માળીડો રે આવે,
હાર ચઢાવી પ્રભુ પાય નમે—આજ દેવ૦ ॥ એ દેશી ॥

૧૦ વાળં વાગીઆં રે વાળં વાગીઆં,
વાળં વાગ્યાં દેરાસર દરબાર—મોહન વાળં વાગીઆં.
સૌ સંધને હરખ ન માય—મોહન૦ ॥ એ દેશી ॥

૧૧ રાણુલ બેઠાં પ્યારીએ રે, જીવે જનોની વાટ;
કઈ દિશાએ જનો આવશે રે, ઉડે અખિત્ર ગુલાલ
ઉગમણી દિશાએ જનો આવશે રે, ઉડે અખિલ ગુલાલ
ઢાણુ ઘોડે ઢાણુ રથ હાથીએ રે, ઢાણુ તેજ પલાણુ.
કૃષ્ણુ ઘોડે બળદેવ હાથીએ રે, જાદવ તેજ પલાણુ;
નેમજી તે બેઠા પાલખી રે, ઉપર ચામર ઢોલાય. ॥ એ દેશી ॥

૧૨

નહિ છોડું રે પ્રભુજી તારો છોડ્યો, મને આ ભવ પાર ઉતાર રે નહિ
મને ભવોભવ પાર ઉતાર રે, નહિ છોડું રે

પ્રભુજી તારો છોડ્યો. ॥ એ દેશી ॥

૧૩

ગોડીડા તું દાર ઉઘાડ, પણ છે પૂજનું; પણ છે પૂજનું દિલ છે દેરાનું,
મ કરીશ વાર લગાર, પણ છે પૂજનું; મારે જાણું છે જિન દરબાર. પણ
મારે ભેટવા પારસનાથ.....

ગોડીડા તું દાર ઉઘાડ, પણ છે પૂજનું ॥ એ દેશી ॥

૧૪

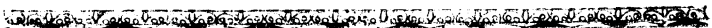
આશા ધરીને અમે આવીઆ જિણુંદળ,
લીધા વિના નવી જાઉં રે, માયા તોરી લાગી રે જિણુંદળ
રાણી સુનંદાનો નહાનલો જિણુંદળ,
મને ત્રિભુવન તિલક ભેટાય રે, માયા તોરી લાગી રે જિણુંદળ. એ દેશી

૧૫

દિવસ દીપે આજ મંગલકારી, હારે નવપદની છે બલિહારી-દિવસ
હારે ભવિ પ્રાણી પાપથી ધૂળે, હારે નવપદજીને વધાવો-દિવસ
હારે થાળ ભરી ભરી મોતીડા લાવો, હારે તુમે નવપદજીને વધાવો
-દિવસ ॥ એ દેશી ॥

૧૬

સિદ્ધાયલનો વાસી, પ્યારો લાગે મોરા રાજિંદા;
વિમલાયલનો વાસી પ્યારો લાગે મોરા રાજિંદા.
એણે રે કુંઝરીએ ઝીણી ઝીણી કારણી, ઝીણી ઝીણી કારણી;
ઉપર શિખર બિરાજે મોરા રાજિંદા. સિદ્ધાં ॥ એ દેશી ॥

૭૨

ભગવાન મહાવીરસ્વામી
મહાનિર્વાણ મહોત્સવના પુ
પ્રસંગ નિમિત્તે આગામી દીપા
ત્સવી પર્વ વખતે પ્રગટ કરશે.

ગુરુ ગૌતમસ્વામી

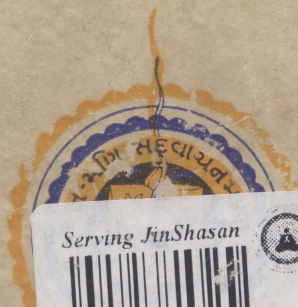
ગુરુ ગૌતમસ્વામીનું કથાશૈલીમાં
લખાયેલ સર્ગગ સુખિય ચરિત્ર

લેખક

સતેલાલ દીપચંદ દેસાઈ

પ્રકાશક

શ્રી જ્ઞાન-મણિ સદ્વાચનમાળા ટ્રસ્ટ
અમદાવાદ

Serving JinShasan

076904

gyanmandir@kobatirth.org

